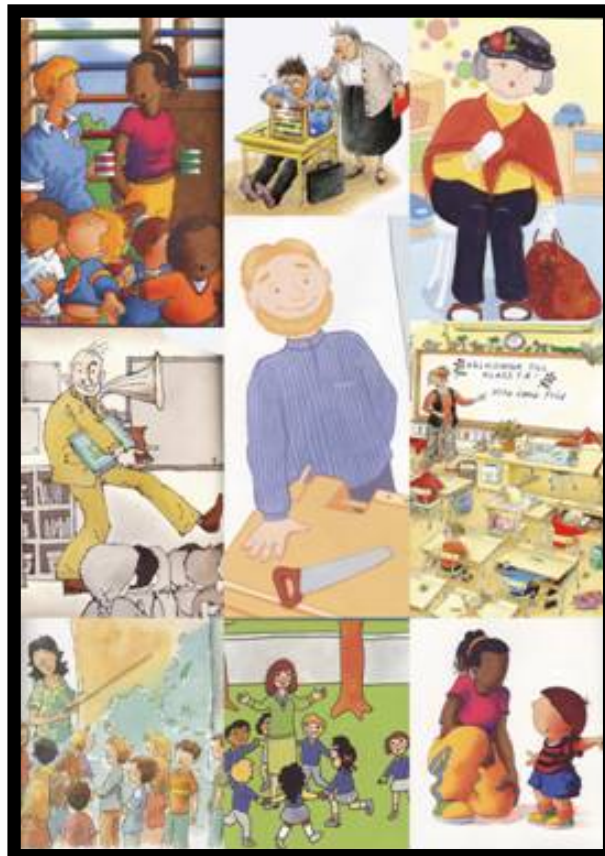

”Bilderna av Läraren”

en jämförande studie kring illustrationer av lärare i
svenska och brittiska bilderböcker

Sammanfattning

Denna uppsats jämför illustrationer av läraren i svenska och brittiska bilderböcker. I uppsatsen diskuteras nationella likheter och skillnader av lärarillustrationerna. Fokus ligger på hur bilderböckerna bidrar till att socialisera in barnen i förberedelserna inför skolstarten. Bildanalyserna jämförs även med den brittiska läroplanen *The National Curriculum*, och den svenska läroplanen, *Lpo94*, för att se hur pass realistisk den presenterade bilden av läraren är.

Vi har valt att analysera illustrationer från tre böcker från vardera land, alla med ordet ”school” eller ”skola” i titeln. Alla böckerna är skrivna under varje lands rådande läroplan. För att kunna analysera bilderna har vi hämtat inspiration från analysmetoden polariserande bildanalys.

Både Sverige och Storbritannien delar västvärldens syn på skola och lärande, båda länderna visar genom sina illustrationer läraren som en positiv och trevlig person som ständigt ler. Bilden av skolan blir därigenom god, frågan är hur pass realistisk denna bild är?

Skillnaderna mellan de två länderna har mer att göra med kön och etnicitet. I en brittisk bok är läraren en skallig man, i en annan en mörkhyad ung kvinna och den tredje en medelålders kvinna. I de svenska bilderböckerna är bilden av läraren mer generell. Alla lärare är vita kvinnor, det som skiljer dem åt är deras skiftande åldrar. Det finns endast en manlig lärare med i de undersökta svenska bilderböckerna, en träslöjdslärare, stereotypen för manlighet. Vi fann i studien att fokus i de brittiska bilderböckerna ligger mycket mer på läraren än i de svenska. De brittiska lärarna är uppmuntrande, populära ledare. De svenska lärarna är ofta placerade i bakgrunden och hade en mer passiv roll. I de svenska bilderböckerna är det elevernas relationer med varandra som står i fokus.

Eftersom urvalet av våra böcker endast täcker en bråkdel av alla bilderböcker för barn är inte tanken att vi ska komma med något absolut gällande resultat, men vi hoppas kunna se tendenser till generella slutsatser. Vi är öppna för att denna uppsats används för vidare studier.

nyckelord: *lärarillustrationer, bilderböcker, realistisk, kultur, skola*

Abstract

This essay compares illustrations in picture books for children in Sweden, and the United Kingdom. The aim for this essay is to discuss national differences and similarities in how teachers are illustrated in picture books for children. Our focus is the illustrations and how they connect to the way the societies socialise children in preparation for starting school.

The analysis of the illustrations is also compared to *The National Curriculum* and *Lpo94*, to see how the curriculum has influenced the authors and illustrators. We want to see how the pre-school socialisation, in the world of illustrations in picture books, is realistic if you compare it to the school system and curriculum with a background in cultural and sociological studies.

We have chosen to analyse three picture books from each country, with the word “*school*” or “*skola*” in the title. The books have to have been printed during the ruling curriculum. The analysis of the pictures is inspired of a so called *polarising picture analysis*. Both countries share western culture and standards however, the picture of the teacher as a positive and nice person was something the both countries had in common. The illustration of the almost always smiling teacher made us draw some conclusions about how adults paint up a beautiful picture about starting school that is not necessarily realistic.

The differences between the two countries had more to do with ethnicity and gender. In one book from The United Kingdom the teacher is a bold man, in another a black woman and in the third the teacher was a young lady with brown hair. In the Swedish children books all teachers were woman, there was only one male teacher, posted as a wood workshop teacher, a stereotype for males. There was however some variations in age among these women, but in other ways they are similar, smiling white women that are nice to children. We also found more of a focus on the teacher in the British children books, the teachers were the supported leaders, all very popular with the children. In the Swedish children books, the teachers are more passive, the relation between the pupils takes more of the focus.

Since this essay only deals with a selection of picture books, we do not aim to make a clear conclusion. This essay is more likely a beginning of a further study.

keywords: *Illustrations of teachers, picture books, realistic, culture, school*

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	5
	1.1 Bilderböckerna.....	5
2	Syfte.....	6
	2.1 Frågeställningar.....	7
	2.2 Forskningsläge.....	7
3	Metod.....	7
	3.1 Polarisering bildanalys.....	9
	3.2 Kulturanalys.....	10
4	Styrdokument.....	12
	4.1 Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94) Sverige.....	12
	4.2 "The National Curriculum" Storbritanniens styrdokument.....	14
	4.3 Jämförelse Sverige och Storbritannien.....	17
5	Socialisering i skolan.....	18
	5.1 Lärarens roll i elevens identitetsutveckling.....	19
6	Bildanalys.....	21
	6.1 Barnboksbilden i ett historiskt perspektiv.....	21
	6.2 Bilderbokens betydelse för barn.....	22
7	De svenska bilderböckerna.....	23
	7.1 "Sune börjar skolan".....	23
	7.2 "Kråke besöker skolan".....	27
	7.3 "Pyret börjar skolan".....	30
	7.4 Sammanfattande analys av de svenska bilderböckerna.....	35
8	De brittiska bilderböckerna.....	36
	8.1 "Once Upon An Ordinary School Day".....	36
	8.2 "Topsy and Tim Start School".....	39
	8.3 "Harry and the Dinosaurs Go To School".....	42
	8.4 Sammanfattande analys av de brittiska bilderböckerna.....	46
9	Avslutande diskussion.....	47
10	Litteraturförteckning.....	51

1 Inledning

Måste en lärare alltid le? Då man bläddrar igenom några böcker skrivna för barn inför skolstarten undrar man om en stor del av lärarens uppdrag går ut på att ständigt vara positiv och på glatt humör, detta tycks gälla över länders gränser.

Denna uppsats ämnar undersöka lärarens roll i två olika länder, detta i ett utbildningsvetenskapligt syfte där vi drar paralleller mellan läroplaner och illustrationer av lärare i olika bilderböcker ifrån Sverige och Storbritannien. Böckerna har alla blivit publicerade under ländernas rådande läroplaner. Hypotesen vi har är att man kan koppla läroplanerna till illustrationerna av lärarna i böckerna, samtidigt som vi ämnar undersöka hur realistisk denna bild av läraren är. Vi kommer att undersöka läroplaner samt illustrationer separat land för land, därefter tar vi upp nationella likheter och skillnader. Slutligen diskuterar vi dessa och knyter ihop diskussionen kring illustrationerna till de olika läroplanerna.

Frågorna vi ämnar söka svar på, rör lärarens uppdrag och hur detta framställs i det valda mediet, bilderböcker. Vi arbetar utifrån ett kulturanalytiskt perspektiv och förankrar vår studie i teorier om socialisering i skolan.

1.1 Bilderböckerna

Vi ämnar undersöka tre böcker från Sverige, samt tre böcker från Storbritannien. Böckerna vi valt från Sverige är *Pyret börjar skolan* av Ingvor Goyeryd, med illustrationer av Leif E Eriksson, utgiven 2005. Boken om Pyret tar också upp andra samhällsfrågor såsom adoption och fördomar. *Sune börjar skolan* av Sören Olsson och Anders Jakobsson gavs ut första gången 1997. Vi har använt oss av andra upplagan, från 2005. Illustratören heter Sonja Härdin. Denna bok blandar Sunes fantasier kring skolan med hans verkliga möte med skolan och läraren. *Kråke besöker skolan* av Marie Bosson är illustrerad av Jessica Lindholm. Denna bok skiljer sig från de andra två genom att Kråke gör ett besök, han börjar inte i skolan. Innan besöket går Kråkes familj till ett skolmuseum, vilket färgar resten av historien. *Kråke besöker skolan* gavs ut 2003.

Böckerna vi valt från Storbritannien är *Harry and the Dinosaurs Go To School* av Ian Whybrow, illustrerad av Adrian Reynolds. Boken är utgiven 2006, och utspelar sig i något som påminner om den svenska förskolan eller sexårsverksamheten. Denna bok skildrar hur vänskapsband uppstår. *Once upon an Ordinary School Day* av Colin McNaughton är illustrerad av Satoshi Kitamura och gavs ut 2004. Illustratörens namn låter asiatiskt, men vi har inte funnit någon information huruvida han är asiat eller britt, vi har därför valt att förbise

detta. *Once upon an Ordinary School Day* handlar om en pojke i en grå vardag som träffar en annorlunda lärare som förändrar pojkens dag. *Topsy and Tim Start School* är vår tredje och sista brittiska bok. Den är skriven och illustrerad av Jean och Gareth Adamson och är en del av en utbildningsserie för barn kallad *Ladybird* och gavs ut år 2003.

Boken handlar om tvillingarna Topsy och Tims första skoldag och mötet med deras första lärare och klasskamrater.

2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka nationella likheter och skillnader i det svenska och det brittiska skolsystemet såsom de kommer till uttryck genom illustrationen av läraren i ett urval bilderböcker för barn. Genom att frågeställningen syftar på både Sverige och Storbritannien vill vi få fram en bild av den svenska skolan som man kanske inte hade fått om vi enbart studerade Sverige, i och med jämförelsen synliggörs en slags hemmablindhet.

Denna uppsats är viktig därför att bilderböckerna belyser förväntningar på skolan för de blivande eleverna och fungerar i ett förberedande syfte för dessa barn och deras framtida roll som elever. Bilderböckerna är barnens första bild och kontakt med skolan och bidrar därigenom till att skapa barnets förväntningar inför skolstarten. Om bilderna stämmer överens med läroplanerna kan böckerna ses som en förberedelse, stämmer de inte överens kan skolstarten bli chockartad för eleverna när de inte känner igen ordningen. Vi tycker att det är viktigt att bilderböckerna inom detta tema ger en realistisk bild av läraren och skolan. Läraren får varken helgonförklaras eller framställas avskräckande för barn i denna ålder. Sådana böcker kanske lämpar sig bättre för äldre elever som redan har en uppfattning om skolans verklighet.

Vi vill jämföra och påtala likheter och skillnader mellan skolsystemen i två olika länder och hur dessa porträtteras genom illustrationer i bilderböcker. Vi ämnar framförallt söka samband mellan teorier bakom skola och utbildning till de illustrationer som presenteras för små barn i bilderböcker, för att se hur väl man i dessa böcker ger barnen en realistisk bild om vad de har att vänta sig i skolan. Detta anser vi vara av stor vikt, eftersom små barn som inte kan läsa i hög grad skaffar sig en uppfattning om läraren utifrån illustrationerna eller porträtten, de förlitar sig på dessa bilder. Då vår undersökning är kvalitativ syftar den dessutom att ge en infallsvinkel till framtida studier kring läraren och dess illustration i bilderböcker.

2.1 Frågeställningar

Härmed presenteras vår frågeställning:

1. Vilka skillnader mellan den svenska skolan och den brittiska skolan blir framträdande i de nationella läroplanerna respektive bilderböckerna? Till exempel lärarnas placering i klassrummet, förhållningssätt till eleverna, utseendemässiga skillnader och så vidare.
2. Vad säger Lpo94 och the National Curriculum om lärarens uppdrag och roll?
3. Vilka är likheterna och skillnaderna mellan lärarens uppdrag utifrån illustrationerna i Storbritannien och Sverige?
4. Hur realistisk är den bild av skolan som presenteras i bilderböcker för barn?

2.2 Forskningsläge

Vi har funnit en bok som tar upp liknande frågeställningar som ovan. Författaren till denna bok heter Gudrun Fagerström och boken heter *Förebild eller nidbild? Läraren i svensk barn- och ungdomslitteratur*¹. Denna bok tar precis som titeln säger upp hur lärare skildras i olika böcker för barn i olika åldrar. Denna studie tar endast upp frågorna ur ett svenskt perspektiv. Den handlar dock inte så mycket om illustrationer av lärare, utan snarare hur läraren skildras textmässigt. Vi har ändå haft nytta av denna studie i våra analyser och tankarna kring hur författare och illustratörer ofta skildrar sin egen barndom och att det därigenom sker en förskjutning i tid. Fagerströms analyser av den svenska läroplanen har också varit till hjälp. Det vi har saknat är brittisk forskning kring ämnet, vilket hade kommit till nytta eftersom ingen av oss som skriver denna uppsats har erfarenhet från det brittiska skolsystemet i praktiken. Våra tolkningar av Storbritannien har därigenom skett via den brittiska läroplanen, *The National Curriculum*.

3 Metod

Böckerna har vi valt utifrån utgivningsår och titel, vi har med andra ord valt de böcker med ordet ”skola” eller ”school” i titeln, självfallet med skola och lärare i bokens innehåll. Vi har fått hjälp med detta urval av Svenska Barnboks Institutet, Amazon, Hedengrens bokhandel, Sollentuna bibliotek och Bokhandeln i Arninge. Urvalet av de slutligen valda bilderböckerna har skett på olika sätt.

För att få fram de brittiska bilderböckerna har vi använt oss av *amazon.co.uk*². Då vi använde sökordet ”school” på amazon, sorterat efter bestsellers, alltså de mest lästa, och

¹ Fagerström *Förebild eller nidbild? Läraren i svensk barn- och ungdomslitteratur* 2005

² <http://www.amazon.co.uk>

childrenbooks fick vi upp 75915 träffar. Av de första 216 böckerna som kom fram var det fem som passade in på målgrupp (barnböcker), utgivningsår och titel. Utöver de som vi slutligen använde oss av var det böckerna *"I Am Too Absolutely Small for School (Charlie & Lola)"* av Lauren Child och *"Dora Goes to School"* av Leslie Valdes som passade in. I Lauren Childs bok illustrerades inga lärare och Leslie Valdes bok valde vi inte eftersom vi var osäkra om författaren kom från Storbritannien. Resultatet blev att vi valde de tre mest passande böckerna utifrån amazons bestseller lista.

För att få fram de svenska böckerna använde vi oss av *bokus.com*³. På *bokus.com* fick vi genom avancerad sökning på sökordet "skolan", böcker utgivna i Sverige under kategorin barnböcker 15 träffar. Av dessa var det utöver valda böcker *"Billy i skolan"* av Birgitta Stenberg, *"Jag vill också gå i skolan"* av Astrid Lindgren, *"Rut & Knut tittar ut på skolan: ABC & 123"* av Carin Wirsén, Mats Wänblad, Mattias Danielsson och Lena Ollmark och *"Spöket i skolan"* av Helena Bross. *"Billy i skolan"* och *"Jag vill också gå i skolan"* var nya upplagor och var båda första gången utgivna före Lpo94. *"Spöket i skolan"* kändes när vi bläddrade igenom den som om den var för äldre barn som redan börjat i skolan. *"Rut & Knut tittar ut på skolan: ABC & 123"* kändes genremässigt lik *"Kråke besöker skolan"* som fanns högre upp på träfflistan, därav valet av våra slutgiltiga böcker. *"Pyret börjar skolan"* hittade vi dock på ett annat vis. Då vi bläddrat igenom våra första två böcker slogs vi av avsaknaden av mångfald och bestämde oss därför att inkludera *"Pyret börjar skolan"* i vår studie.

Denna uppsats tar avstamp i att vi fördjupar oss i läroplanerna för de båda länderna, vi fördjupar oss även i material om hur man analyserar illustrationer i barnböcker. Vi kommer att göra en kvalitativ undersökning, för att komma mer djupgående in på olika aspekter av lärarens roll och hur denna presenteras för barn. Detta innebär att vi inte kommer representera en helhetsbild, men vi tror ändå att vi utifrån våra analyser kommer att kunna komma fram till generella slutsatser.

Under analysen av illustrationerna kommer vi att fokusera oss på bilden av läraren, lärarens roll och placering i klassrummet, samt försöka se vad läraren har för kroppsspråk. Därefter jämför vi bilderna, och försöker se likheter och skillnader mellan de båda länderna. Teorin som vi kommer att använda oss av är kulturanalys, för att fördjupa vår undersökning kommer vi också att ta upp hur man socialiseras in i skolan. Verkyget som vi kommer att använda för att tolka och jämföra bilderna är polariserande bildanalys.

³ <http://www.bokus.com/se/>

3.1 Polarisering bildanalys

Vi kommer som vi nämnt ovan att utgå från en polariserande bildanalys för att tolka bilderböckerna. Det känns viktigt att påpeka att vi kommer att hämta inspiration från denna analysmetod, vi kommer att använda oss av de delar som känns relevanta för denna uppsats. Det ligger inte någon teori bakom den polariserande bildanalysen, vi har valt att använda denna metod för att den lämpar sig bra då man analyserar bilder tematiskt. Vi ska härmed försöka förklara den polariserande bildanalysens grundtankar.

om bilden bara avbildade och dokumenterade vore den knappast intressant som språk. Den har betydligt fler egenskaper. Förutom att "likna" kan den också överdriva eller reducera verkligheten.⁴

Människan har alltid försökt tolka bilder. Dessa tolkningar har utmynnat i begreppet bildanalys. Precis som namnet förevisar försöker man i en bildanalys att karakterisera, tolka och analysera bilders innehåll och budskap. Bildanalys ses som ett samlingsnamn för alla de olika metoder och modeller som finns för bildtolkning.⁵

Den polariserande bildanalysmodellen uppkom på 1960-talet och syftar till att analysera med hjälp av poler, motsättningar.

Det är polernas förtydligande som gör att man kan iakttä hela skalan⁶

Analysmodellen bygger på komparativt arbete, det vill säga jämförande undersökningar mellan bilder inom ett visst tema. I vårt fall blir detta tema bilder av lärare i de olika bilderböckerna. Polarisering bildanalys handlar alltså inte så mycket om noggrann granskning av de enskilda bilderna, utan snarare om hur dessa bilder stämmer in, eller motsätter sig temat, det handlar om dessa kontraster och motsatser som existerar inom ett tema. I en polariserande bildanalys eftersträvas en dialog mellan bilderna. Denna dialog skapas genom motsättningarna, till exempel likhet – olikhet.

En polariserande bildanalys innehåller vissa bestämda element.⁷ Under insamlingsfasen samlas x antal bilder in, det kan röra sig om tio bilder och om hundra bilder. Det viktigaste är att bilderna stämmer överens med det utsatta temat. Bilderna utgör det viktigaste empiriska materialet i en polariserande bildanalys, därför är det viktigt att bilderna speglar temats allsidighet.

Efter denna fas försöker man förutsättningslöst att klassificera bilderna. Vanliga klassificeringsteman är till exempel likhet, olikhet och släktskap. I systematiseringsfasen fortsätter arbetet med klassificering av bilderna, men här är det utöver klassificeringen viktigt

⁴ Gert Z Nordström *Bildspråk och Bildanalys* 1984:6

⁵ Cornell, Dunér, Millroth, Nordström och Roth-Lindberg (red) *Bildanalys uppslagsbok – teorier, metoder, begrepp* 1999:46

⁶ Gert Z Nordström *Bilden i det postmoderna samhället* 1989:313

att ta ställning till helheten. I denna fas ska valet av bilder kunna motiveras och vara representativa för de motsättningar och skiljaktigheter som växer fram ur materialet. Här sker en andra gallring av bilder. Det finns två huvudgrupper som kan vara av vikt vid systematisering. Dels är det en diakron systematisering, vilken innebär att man tidsmässigt jämför bilder med varandra, till exempel jämförelse av en historisk bild och en framtidsbild. Den andra systematiseringen är synkron, som vi använder oss av, jämförelsen sker då mellan samtida bilder. I kompletteringsfasen ges chans att upptäcka om bildmaterialet inte är helt representativt, utan behöver kompletteras.

*ambitionen skall vara att komma åt de vitalaste bilderna som kan tänkas belysa temats huvudsakliga innehåll*⁸

Analysen görs av de enskilda bilderna i temat. Analysmetoden är beroende av de grupper som har bildats under klassificering - och systematiseringsfasen. Under analyseringsfasen kommer vi att ställa vissa bestämda frågeställningar, tagna av Gert Z Nordströms⁹ lathund för bildanalys. Frågorna som vi kommer att ställa är: 1. *Vad föreställer bilden?* 2. *Hur är bilden uppbyggd? Gäller också kontexten?* 3. *Vem vänder sig bilden till?* 4. *Vem är bildens sändare?* 5. *Vilket syfte har bilden?* 6. *Vilka grundvärderingar har bilden?*¹⁰ Utifrån svaren vi får på dessa frågor kommer vi att göra en jämförande analys mellan bilderna. Jämförelsen kommer sedan att utmynna i en jämförelse mellan lärarillustrationerna i Storbritannien och Sverige och därefter styrdokumentens påverkan av dessa. Den jämförande bildanalysen är den polariserande bildanalysens viktigaste del. Här jämförs de analyserade bilderna med och mot varandra. Det finns inget som på förhand bestämmer huruvida den avgörande polariseringen är relevant eller inte.

*Det avgörande är att den kan skapa ny kunskap som kan utvecklas eller utnyttjas i andra sammanhang.*¹¹

Vi nämnde ovan att vi kommer att hämta inspiration från denna analysmodell. Vi kommer alltså inte följa den från punkt till pricka, men kommer ändå under arbetets gång ha den i bakhuvudet. Alla bilder kommer vara inom temat *"läraren på bild"*.

3.2 Kulturanalys

Vi kommer, som vi tidigare nämnt, även hämta inspiration ifrån kulturanalys för att tolka våra bilder. För att kunna förklara begreppet kulturanalys behöver vi först förklara begreppet

⁷ Gert Z Nordström 1984:71

⁸ Gert Z Nordström 1984: 71-72

⁹ Gert Z Nordström 1984:64

¹⁰ Gert Z Nordström 1984:64

¹¹ Cornell, Dunér, Millroth, Nordström och Roth-Lindberg (red) 1999:268

kultur. I denna uppsats tänker vi oss kultur som något som sammanbinder en grupp människor, till exempel ett gemensamt regelsystem och en stark ”vi-känsla”. Denna ”vi-känsla” frambringar också ett ”dem”, vilket ytterligare avgränsar kulturen. Kultur finns överallt omkring oss, från fysisk miljö till sättet vi talar och tänker på. En kultur är aldrig given utan förändras ständigt i takt med att ”nya” kulturer bildas, skolkulturen ser till exempel inte likadan ut idag som den gjorde för femtio år sedan.¹²

I denna uppsats är det skolkulturer så som de framträder i läroplaner och barnboksillustrationer som vi kommer att lägga fokus på. Det handlar således om kulturanalyser av svenska och brittiska lärarbilder. Vi tror nämligen att även om båda länderna tillhör den västerländska kulturen, så finns det nationella skillnader som ger djup till vår analys. Billy Ehn och Orvar Löfgren¹³ förklarar kulturanalys som att plocka isär verkligheten i små beståndsdelar för att på så sätt kunna se det sociala och det kulturella. De menar vidare att kulturanalys även handlar om att sätta ihop dessa beståndsdelar och skapa en ny helhet. Det handlar alltså både om att tolka samt skapa nya synteser.¹⁴

I kulturanalysen försigår ett växelspel mellan att frilägga analyserande detaljer och att skapa modeller som förklarar eller skapar förståelse för detaljernas inre sammanhang. Man går från del till helhet och från helhet till del.¹⁵

Viktigt i analysarbetet är att inte närma sig kulturella fenomen utifrån den rådande, dominerande kulturens premisser, utan utgå från de människor och sammanhang man studerar och fånga deras meningar genom deras egna kategorier¹⁶.

Kulturanalysen är en hermeneutisk metod, vilket innebär att den är tolkad, såväl i resultat, undersökning och process. Eftersom en kulturanalys är tolkad kan den aldrig ses som fullständigt objektiv. Denna tolkning ses som kulturanalysens viktigaste beståndsdel, men också den del som är svårast att redogöra för. Hermeneutik utgår ifrån att allting har en kulturell präglighet. Skriver någon en text är den alltid, medvetet eller omedvetet, personligt och kulturellt tolkad.¹⁷

varje kulturanalytisk tolkning är en skapelse och som sådan en produkt av en mängd olika faktorer: tänkande, läsning, personliga erfarenheter och intressen, subjektiva föreställningar och kulturell tillhörighet.¹⁸

¹² Ehn och Löfgren *Kulturanalys* 1982:69-72

¹³ Ehn och Löfgren 1982:95

¹⁴ Ehn och Löfgren 1982:95

¹⁵ Ehn och Löfgren 1982:95

¹⁶ Ehn och Löfgren 1982:79

¹⁷ www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=202053&i_word=hermeneutik

¹⁸ Ehn och Löfgren 1982:105

En kulturanalytiker bör därigenom sträva efter att vara fördomsfri, åtminstone medvetet försöka vara det, i sina tolkningar. Det gäller att oförstående ställa sig utanför den kultur man ska analysera och observera den med "nya glasögon". Ett exempel på kulturell prägling¹⁹ är skolans dolda läroplan. Det vill säga de outtalade normer och regler som gäller på en viss skola som inte är formulerad, men som personal och elever ändå finner sig i och anpassar sig efter. Kulturanalys innebär därmed att ta reda på vad människor verkligen menar, och därefter undersöka vad detta verkligen betyder²⁰.

Vad människor än säger och skriver så är det ett "uttryck" för deras perspektiv eller kultur.²¹

Det svåra med en kulturanalys kan vara att hitta källor som kommer direkt från den kultur som analyseras. Ofta är det den dominerande kulturens normer som uttrycks i källorna, vilket kan göra att "underifrånperspektivet"²² inte träder fram. I vårt fall kommer skolkulturen att skildras utifrån läroplaner och bildanalyser av lärare i barnböcker. Med detta hoppas vi kunna ge en mångtydig bild av sanningsgraden av lärarens roll i bilderböcker. Vår undersökning kommer att präglas av vår erfarenhet av skolan samt vår egen uppfattning av lärarens roll som en handledare. En kulturanalys är, som vi ovan har försökt redogöra för, aldrig objektiv. Denna uppsats är inget undantag. Vårt val av bilderböcker och våra bildanalyser är bara några exempel på privata och kulturella tolkningar gjorda utifrån västerländsk kultur och personliga erfarenheter.

4 Styrdokument

För att förstå lärarens förväntade roll och uppdrag från de båda länderna måste vi sätta oss in i de nationella styrdokument. Vi kommer först att försöka reda ut dokumenten var för sig för att därefter göra en jämförelse där vi försöker påtala likheter och skillnader i förväntningarna på läraren.

4.1 Sverige - Läroplan för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94)

Skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på.²³

I Sverige följer alla obligatoriska skolor från år 1 upp till år 9 läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94). Lpo94 gavs ut av Utbildningsdepartementet 1994 och är

¹⁹ Ehn och Löfgren 1982:90

²⁰ Ehn och Löfgren 1982:104

²¹ Ehn och Löfgren 1982:96

²² Ehn och Löfgren 1982:79

idag, år 2006 fortfarande, i något år till, den rådande läroplanen i Sverige. *Lpo94* är ett dokument på nitton sidor och innehåller allmänna riktlinjer för den svenska skolans uppdrag. I Sverige finns parallellt med *Lpo94* två till rådande läroplaner, *Läroplan för förskolan (Lpfö98)* samt *läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf94)*, denna läroplan inkluderar gymnasieskolan samt privata skolor och friskolor. Tanken är att dessa tre läroplaner, *Lpo94*, *Lpf94* samt *Lpfö98* ska ge en gemensam syn på kunskap, utveckling och lärande. Läroplanernas honnörsord är demokrati, människans egenvärde samt respekt för vår gemensamma miljö. *Lpo94* ser till människors lika värde och sätter individen i fokus.

*Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.*²⁴

Lpo94 är uppdelad i två huvudparagrafer:

1. *Skolans värdegrund och uppdrag* 2. *Mål och riktlinjer*.

Under den andra paragrafen, *Mål och riktlinjer*, finns åtta underparagrafer: 2:1 *Normer och värden*. 2:2 *Kunskaper*. 2:3 *Elevernas ansvar och inflytande*. 2:4 *Skola och hem*. 2:5 *Övergång och samverkan*. 2:6 *Skola och omvärlden*. 2:7 *Bedömning och betyg*. 2:8 *Rektors ansvar*. Under varje underparagraf återkommer rubrikerna *Mål att sträva mot* och *Riktlinjer*. Under *Riktlinjer* rubriken finns bland annat riktlinjer som den enskilde läraren ska sträva mot. I denna uppsats kommer vi först att ta upp målen i allmänhet för att sedan fördjupa oss på lärarens uppdrag. Många av dessa rubriker är inte relevanta för denna uppsats, vi väljer därför att fördjupa oss i det som är relevant för vårt syfte och är medvetna om att många viktiga mål i och med detta faller bort.

Målen som skolorna strävar mot kan kopplas samman med *Lpo94*:s människosyn som innebär att respektera människor för dem som de är, samt ta ansvar för att ingen människa utsätts för förtryck och kränkande behandling. Eleven ska genom sin kunskap och erfarenhet kunna göra medvetna etiska ställningstaganden samt kunna sätta sig in i andra människors situation. Ett av skolans viktigaste mål är att ge eleverna kunskap. Vägen till kunskap sker genom att väcka lust och nyfikenhet samt individuellt lärande, men samtidigt lärande i samspel med andra. Kunskapen som eleven förankrar ska inte enbart vara för stunden, den ska kunna användas som redskap till reflektion, problemlösning och kritisk granskning. Det slutgiltiga målet är att eleven genom den obligatoriska skolan ska få tillräckligt med kunskap för att kunna klara sig i samhället samt läsa vidare på en högre utbildning. Skolan ska även sträva efter att eleverna socialiseras in i samhället och omvärlden. Eleven ska som vi tidigare

²³ *Lpo94. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet 1999:5*

²⁴ *Lpo94 1999:5*

nämnde utvecklas till kritiska samhällsmedborgare, målet är att eleverna ska kunna granska och ta ställning kring frågor kring elevens egen framtid samt få en inblick i hur det omgivande närsamhället ser ut.

Läraren verkar i *Lpo94* för att dessa mål ska uppfyllas. Lärarens uppdrag blir därmed att fostra eleverna in i det svenska samhällets värdegrund. Skola tillsammans med föräldrar ska klargöra för de normer, regler och etiska ställningstaganden som vårt samhälle vilar på. Lärarens uppdrag blir även att skapa ett gott samarbete inom gruppen samt skapa regler för detta samarbete blir en viktig plattform för att förankra detta arbete. Läraren ska utgå från att alla elever är lika mycket värda samt har lika mycket inverkan och utrymme i skolan, oavsett kön, etnicitet, social eller kulturell bakgrund. Alla elever ska ges möjlighet att kunna påverka undervisningens innehåll, arbetssätt och arbetsformer. För att eleverna ska kunna uppnå kunskapsmålen är det enligt *Lpo94* viktigt att läraren ser till varje enskild individ och dess individuella behov. Lärarens uppdrag blir därmed att förstärka elevernas självkänsla och vilja att lära sig nya saker.

Eftersom *Lpo94* är individstyrd handlar läroplanen mycket om att eleven ska utvecklas utifrån sina egna förutsättningar, lärarens uppgift blir att motivera och utmana varje elev till kunskap. En viktig aspekt *Lpo94* har på detta är att läraren ska uppmana eleverna att använda sig av olika uttrycksmedel, eleverna ska även ges möjlighet att få arbeta ämnesövergripande. Lärarens roll blir också stödjande för elever med svårigheter. För att uppnå dessa kunskapsmål talar läroplanen om vikten av samarbete med andra lärare. Lärarens uppdrag blir utöver samarbetet med föräldrar att upprätthålla en kontakt med näringsliv och övriga organisationer för att eleverna ska få en kontakt med det omgivande samhället. Sist men inte minst blir lärarens roll att bedöma eleverna. I Sverige får eleverna när denna uppsats skrivs betyg från År8. Genom utvecklingssamtal får lärare, förälder och elev en chans att redovisa, informera och vidareutveckla elevens kunskapsutveckling samt sociala utveckling. I år8 och år9 ska läraren betygsätta eleverna utifrån kunskaper i förhållande till kraven i kursplaner. Lärarens uppdrag och roll inom den svenska skolan kan enligt oss och ovannämnda text förklaras i orden: samarbete, fostran, individualitet, motivation, stöd och bedömning.²⁵

4.2 Storbritannien - "The National Curriculum"

Skolväsendet i Storbritannien har en lång tradition av att separera elever från olika samhällsklasser och av olika begåvning, detta existerar än idag, även om det inte är lika strikt som förr. Det finns statliga skolor, privatskolor, med flera vilket gör att segregationen av

elever utifrån samhällsklass börjar redan vid skolstarten, medan segregationen av elever efter begåvning sker i *Secondary School*.²⁶ Det brittiska, obligatoriska skolväsendet löper ifrån det att barnet är fem år gammalt, till och med sexton års ålder. Storbritanniens motsvarighet till den svenska läroplanen heter *The National Curriculum*. Den finns i fyra olika steg; *Key stage 1*, för ålder 5-7, *Key stage 2*, för ålder 7- 11, *Key stage 3*, för ålder 11-14 och *Key stage 4*, för ålder 14-16. Steg 4 i *The National Curriculum* reviderades senast år 2004. Variationer av denna läroplan finns bland annat för Skottland som har egna styrdokument för den obligatoriska utbildningen.²⁷

The National Curriculum är ett dokument som anger riktlinjer för den kunskap som ska tillägnas alla ungdomar upp till år sexton. Detta dokument revideras regelbundet för att möta de förändrade behoven som kommer av ett samhälle i ständig förändring. Det är viktigt att *The National Curriculum* möter förändringarna i behov hos eleverna, och eftersom dessa behov styrs av ett samhälle i förändring, förändras också styrdokumentet. Den senaste förändringen av *Key Stage 4*, ska ge eleverna större möjligheter att göra egna val kring sin utbildning.²⁸

The National Curriculum innehåller alla olika sorters mål kring elevers utveckling, både inom studieresultat och för elevers mentala utveckling. Detta dokument är en viktig del av skolornas lokala styrdokument, som varje skola själv utvecklar, *The School Curriculum*. *The School Curriculum* kan sägas motsvara skolans lokala arbetsplaner, utvecklingsplaner och kursplaner. Det är tydligt att skolans uppgift är att förmedla den värdegrund som råder i samhället, eleverna ses som unika, men ska fostras till goda samhällsmedborgare.²⁹

*Education influences and reflects the values of society, and the kind of society we want to be. It is important, therefore, to recognize a broad set of common values and purposes that underpin the school curriculum and the work of schools.*³⁰

Vidare är målen och syftena med *The National Curriculum*, att följa med i rådande samhällsförändringar, så att elevernas utbildningar motsvarar arbetslivets krav. Skolan, som är obligatorisk, ses som en plats bestående av demokratins grundstenar, den symboliserar allas lika möjligheter samt en ”hälsosam och rättvis” demokrati. Det finns fyra huvudsyften med *The National Curriculum*;

²⁵ Lpo94 1999:2-18

²⁶ Marlow-Ferguson *World Education Encyclopedia* 2001:1483-1486

²⁷ <http://www.britishcouncil.org/usa-education-uk-system-k-12-curriculum-england.htm>

²⁸ http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/about_NC.shtml

²⁹ http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/valuesAimsPurposes.shtml

³⁰ http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/valuesAimsPurposes.shtml

*To establish standards
To promote continuity and coherence
To promote public understanding
Developing the school curriculum*³¹

Dessa kontinuerliga syften illustrerar konkretionen i *The National Curriculum*. Läroplanens värdegrund visar bland annat ett intresse av att eleven uppnår självkännedom, ser relationer som fundamentala för en lyckad utveckling såväl hos andra som hos oss själva, samt lägger tyngd på vikten av att vara en god medborgare och en god familjemedlem, respekterar andras olikheter i kultur, religion etcetera, och tar ansvar för miljön. Värdegrunden är indelade i fyra olika delar kallade, *The self, Relationships, Society, The environment*. Det man märker i *The self* är synen att alla människor är unika, och kanske framförallt vikten av att identifiera mål och syften med ens eget liv, samt söka kunskap och visdom.³²

Lärarens uppdrag i skolan är fokus för denna uppsats och i *The National Curriculum* står angivet vad som förväntas av lärare ”*General teaching requirements*”. I denna del knyts lärarens uppdrag samman med skolans uppdrag, både läraren och skolan sägs ha en skyldighet att erbjuda effektiva inlärningsmöjligheter för alla elever, utifrån deras egna förutsättningar, så att alla elever ska kunna nå så långt som det är möjligt utifrån deras egen kapacitet. Läraren ska också se till att det finns utmanande och passande arbetsområden och arbetsuppgifter för de olika stadierna. Det står tydligt skrivet om hur läraren ska kunna möta elevers olika behov;³³

Teachers should take specific action to respond to pupils' diverse needs by:
a. *creating effective learning environments*
b. *securing their motivation and concentration*
c. *providing equality of opportunity through teaching approaches*
d. *using appropriate assessment approaches*
e. *setting targets for learning.*³⁴

Skolan har ett uppdrag i att utveckla lokala planer för att lättare kunna tillgodose de olika sorters behov eleverna förväntas ha, skälen till den lokala plan som läraren förväntas följa, formuleras på följande vis;

It sets out three principals that are essential to developing a more inclusive curriculum:
Setting suitable learning challenges
Responding to pupil's diverse learning needs
*Overcoming potential barriers to learning and assessment for individuals and groups of pupils.*³⁵

I *The National Curriculum* finns handlingsplaner som lärare ska följa om det blir några problem att utföra uppdraget såsom beskrivet ovan. Det finns riktlinjer angående sätt man

³¹ http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/valuesAimsPurposes.shtml

³² http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/values.shtml

³³ http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/inclusion.shtml

³⁴ http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/inclusion.shtml

som lärare ska motivera och skapa goda förutsättningar för elevens koncentration. Det står också angivet hur man ska arbeta för att säkra likvärdighet i möjligheter för de olika eleverna samt vad man ska tänka på när man sätter upp mål för sina elever. *The National Curriculum* trycker också på lärarens skyldigheter och plikter rörande elever med inlärnings- och koncentrations svårigheter. Det står också angivet hur man som lärare ska arbeta för att eleverna ska utveckla sitt språk, till exempel genom att vara säker på att vokabulärovnningar tar upp både tekniska meningen av nyckelord, och vad de betyder i vardagen, samt metaforer etcetera. Läraren ska också arbeta för att eleven ska lära sig att kontrollera sina känslor och sitt beteende, det senare hamnar i fokus under *Key stage 4*, läraren ska lära eleven detta, eller hjälpa eleven med detta genom att arbeta på olika sätt för att stärka självkänslan hos eleven och uppmuntra elevens lärande. Lärarens uppdrag står mycket detaljerat utskrivet, handlingsplaner anges under femton olika rubriker med exempel angående lärarens plikter för att kunna fullfölja lärarens och skolans uppdrag.³⁶

4.3 Jämförelse Sverige och Storbritannien

Det finns både likheter och skillnader mellan den svenska och den brittiska läroplanen. Båda läroplanerna har en gemensam värdegrund att vila på. Denna innebär i båda länderna att skolan ska fostra eleverna till demokratiska medborgare och tillgodose elevers särskilda behov. De båda läroplanerna bygger också på att det i landet råder obligatorisk skolplikt.

Likväl som det finns likheter så finns det även skillnader. Den brittiska läroplanen är indelad i olika åldersklasser, *Keystage 1-4*, medan den svenska sträcker sig över skolans alla åldersgrupper. Den brittiska revideras i takt med samhällets förändring, medan den svenska inte är reviderad på över tio år. Värdegrunden i *The National Curriculum* är som vi tidigare nämnt indelad i; *the self, relationships, society* och *the enviroment*. Den svenska läroplanen är mer generellt uppdelad i olika paragrafer. Den brittiska läroplanen upplever vi som mer konkret än den svenska. En annan känsla vi får av att läsa de båda styrdokumenterna är att den brittiska verkar fokusera mer på att eleverna ska finna skolidentitet och verka självutvecklande medan den svenska mer riktar in sig på elevens eget ansvar och inflytande i skolan. *Lpo94* känns för oss mer kollektivistisk, man talar i ord som "*alla elever*", medan *The National Curriculum* betonar det unika hos varje elev. *Lpo94* är mer inriktad på samarbete, till exempel samarbete med föräldrar, näringsliv, närmiljö och högre utbildning, detta nämns inte i lika stor utsträckning i den brittiska läroplanen.

³⁵ http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/inclusion.shtml

³⁶ http://www.nc.uk.net/nc_resources/html/inclusion.shtml

Efter att mer djupgående ha läst de båda dokumenten kan vi konstatera att *Lpo94* ger mer utrymme för tolkning medan *The National Curriculum* är mer konkret. Den sistnämnde upplever vi ha en mer auktoritär framtoning, den skriver bland annat att eleven ska kunna kontrollera sina känslor och sitt beteende. Den svenska uppmuntrar till frihet. *The National Curriculum* upplevs för läsaren som mer handfast och konkret medan den svenska läroplanen lämnar mer tolkning över till läraren. *Lpo94* handlar mer om ett allmänt uppdrag, medan *The National Curriculum* ger känslan av en regel, eller handlingsplan. Hur illustreras det tolkande kontra det konkreta läraruppdraget? Illustreras de olika, eller tecknas de utifrån den gemensamma västerländska värdegrunden? Med stöd av de båda läroplanerna ska vi titta närmare på detta.

5 Socialisering i skolan

Skolan är den institution i samhället som reproducerar, alltså speglar, föreställningar och strukturer i det rådande samhället. Detta anser den franske sociologen Pierre Bourdieu som skrivit kring kultur- och utbildningssociologi. På många sätt anser Bourdieu att skolan, den franska i synnerhet, vidhåller klass strukturerna i det rådande samhället. Skolan gör alltså inget för att direkt förändra den rådande maktstrukturen, utan låter den snarare fortlöpa. Det positiva i utbildningsväsendet är att systemet i sig är relativt oberoende, det styrs varken av ekonomiska frågor eller av en enskild samhällsklass.³⁷

Man skulle kunna tolka detta som att Pierre Bourdieu anser att skolan skulle kunna ha alla möjligheter att förändra strukturer, men istället fortsätter att rulla på i samma hjulspår som det rådande samhället. Utbildningssociologin är viktig för att förstå människor, eftersom alla människor går i skolan, och formas av denna bildning.³⁸ Detta perspektiv påverkar denna uppsats genom att det tydliggör vikten av vad som sker i skolan, för barnens individuella utveckling, vilket man kan knyta an till den bild av lärare och skola som ges till barn i den västerländska kulturen i just bilderböcker.

Bourdieu anser vidare att skolan skapar värden och sätt att kategorisera som blir en del av barnets verklighet då det kommer till skolan. Genom att skolan tilldelar någon rollen som elev skulle all pedagogik enligt Bourdieu kunna ses som en slags våldshandling, som påtvingar barnen lärarens uppfattning.³⁹

³⁷ Broady *Kultur och utbildning – om Pierre Bourdieus sociologi* 1985:60-62.

³⁸ Broady 1985:64-65

³⁹ Broady 1985:59-61

Bourdieu's kanske mest grundläggande perspektiv på skolan gäller just det erkännande, 'reconnaissance', den skapar. Utbildningssystemet, i all dess komplexitet, upphör i hans analyser aldrig att först och främst vara ett socialt system som upprätthåller en symbolisk ordning – som klassificerar människor och benämner världen.⁴⁰

För Bourdieu är lärarens roll i citatet ovan tydlig, läraren har del i denna reproduktion och utbildningssystemet fungerar genom att skolan förklarar för barnen vad som är rätt och vad som är fel samtidigt som de olika värden som skolan och läraren hyllar speglar av sig på barnen, eller eleverna. Bourdieu anser att olika resultat i skolan framförallt förklaras genom elevernas olika bakgrund, det är denna bakgrund som ger eleverna olika värden i förhållande till varandra och som också styr skolans och lärarens uppfattning om eleven.⁴¹

Utbildningsväsendet, såsom det ser ut enligt Bourdieu, förutsätter en allmänt accepterad hierarki, där någon är lärare och lär ut, någon annan mindre kunnig (mindre värd) lär sig. Bilden av hur man ska vara som elev för att tillfredsställa formar elevens utveckling. I skolan formas barnen så att de ska uppnå de förväntningar samhället har på dem. Hur mycket av detta sker redan innan barnet börjat skolan, genom bilderböcker och påtryckningar från familj och samhälle kring skolstarten? Detta ska vi undersöka i analysen av illustrationerna i de olika bilderböckerna.

5.1 Lärarens roll i elevens identitetsutveckling

Läraren formar elevers identitet i skolan, i de tidiga skolåren är läraren normen. Skillnader och likheter mellan läraren och eleverna påverkar elevernas identitetsutveckling. Detta blir särskilt intressant i fråga om skildringen av läraren som presenteras för barn innan de når skolåldern, hur ser läraren ut i förhållande till eleverna? Det är intressant att se på hur bilderböcker arbetar för att förstärka en bild av homogenitet eller heterogenitet i klassrummet, vad är det för verklighet som presenteras för barn i den västerländska kulturen innan man börjar skolan?

I den västerländska kulturen har skolstarten traditionellt sätt varit en vändpunkt för barnen, för då omvandlas barn ifrån att vara barn till att bli elever.

Skolan skapade "eleven". Som sådan behövde man inte vara ett nummer i klassen men en som var sedd i överensstämmelse med sin förmåga att lära. Samtidigt var "eleven" ett skal runt en tomhet individerna själva fick fylla.⁴²

Det som skiljer ett barn från en elev åt är just skolsituationen, skolan har i alla tider konstruerat elever av barn, skolan socialiserar in barnen i en roll samtidigt som man presenterar eller representerar en av skolan vald verklighetsbild. Barnen upplever skolan som

⁴⁰ Broady 1985:59

⁴¹ Broady 1985:67-73

en ny värld, med ny ordning och nya upplevelser medan läraren upplever skolan som en arbetsplats och ett arbete.⁴³ Jonas Frykman använder sig av elevbegreppet då han diskuterar elevens anpassning till denna givna ordning. Frågan: *hur en elev ska vara?* har enligt Frykman genom alla tider följt läroplaner och skolkultur.

*Utbildningen syftade till att förvandla eleven till just elev. Och som elev blev man skicklig i vissa väl inövade beteenden. Sig själv fick man ta hand om på lediga stunder.*⁴⁴

Ordningen som läraren sätter i skolan med handuppräkring, tystnad och andra regler kan på många sätt verka abstrakt för de nyblivna eleverna, skolan blir en plats av vuxnas ordning. Barnen försöker skapa mening i ordningen utifrån sina egna perspektiv så att reglerna upplevs som meningsfulla, detta hindrar emellertid inte barnen ifrån att ifrågasätta den ordning som presenteras för dem. Hur skildras den nya ordningen i bilder, och hur mycket av den nya verkligheten skildras egentligen innan socialiseringen till elev påbörjas?

Barnen socialiseras in i skolvärlden, särskilt kanske i den västerländska kulturen som vi presenterar i våra analyser. Hur man socialiserar barnen, eller förbereder dem inför skolstarten är på många sätt en kulturell fråga. I den västerländska kulturen ses, som vi tidigare nämnt skolstarten som en vändpunkt, det är många som engagerar sig för att barnet ska börja känna sig som elev, till exempel föräldrar, lärare och ibland till och med vuxna bekanta till barnet. Frågan är hur väl förberett barnet egentligen är inför skolstarten och vad för bild av skolan och mötet med läraren som finns i barnets förväntningar.

I skolans värld sker det oundvikliga, barnens tankar underordnas skolans tankar och de försöker att vara läraren till lags och offerar mycket av sig själva för att tillfredställa den övre ordningen. Finns det sätt att förbereda barnen på detta? En del av förberedelsen för barnen inför skolstarten sker via bilderböckerna, dessa bilder, illustrationerna av läraren, som har så stor makt över barnens identitetsutveckling, påverkar barnens mentala förberedelse. Hur illustreras läraren i olika skolsystem, och vilka konsekvenser kan den illustrerade bilden av läraren tänkas ha för barnet? Stämmer bilderna av läraren överens med lärarens uppdrag såsom det beskrivs i läroplanerna? Det är hög tid att titta närmare på dessa bilder och gå in på djupet kring vad en bildanalys innebär.⁴⁵

⁴² Frykman *Ljusnande framtid* 1998:91

⁴³ Beach, Gordon & Lahelma *Democratic Education – Ethnographic Challenges* 2003:105-106, 108-109

⁴⁴ Frykman 1998:57

6 Bildanalys

Bilden av läraren är i fokus i vår undersökning, men vi knyter även an till andra aspekter, såsom relationen mellan lärare och elever och hur denna relation illustreras. Intresset för bildanalyser inom forskningen angående kultur och samhälle är relativt ny, man kan se ett ökat intresse för bilden framförallt sedan början på 1990-talet.

Utgångspunkten för begreppet kultur inom forskningen av så kallad ”visuell kultur” har sina rötter i antropologin.

För det första utgår man allmänt från ett kulturbegrepp som utvecklats genom antropologin och som bland annat innebär att kultur uppfattas som människors kommunikativa handlingar och att kulturer är möjliga att förstå genom de spår som dessa handlingar avsatt (texter, bilder, symboler, landskap, kläder etc.).⁴⁶

Med andra ord kan bilder i hög grad användas för att förstå och analysera olika kulturer, i vårt fall rör det sig framförallt om två skilda västerländska kulturer, som analyseras utifrån ett skolperspektiv där läraren såsom den framställs i ett urval av barnböcker hamnar i fokus. Det är dock viktigt att uppmärksamma bildens dubbla uppdrag, dels kan den användas för att analysera kulturer men den kan också användas för att faktiskt skapa kultur, eller att uttrycka kultur:

Den visuella sfären betraktas inte enbart som produkt av en viss kultur utan också som skapande kultur /.../⁴⁷

Bilden bidrar med andra ord även till att skapa uppfattningar i samhället, bilden ses på samma sätt som texter som uttryck av kulturella föreställningar. Bilden bidrar alltså till att utveckla kulturen och samtidigt som den representerar rådande kultur och skapar föreställningar genom de intryck bilden ger. Bilderböcker, skrivna och illustrerade för barn, kan sägas skapa föreställningar och förväntningar hos barnet, samtidigt som de speglar kulturen.⁴⁸

6.1 Barnboksbilden i ett historiskt perspektiv

Barnboksbilden kan ur ett historiskt perspektiv sägas spegla de ideal som har varit gällande i det dåvarande samhället, bilderna avslöjar på vilket sätt man syftat att uppfostra barnen. Barnboksbildens ursprung vilar i religiösa kölvatten, då de från början använts som läromedel använda inom kyrkan på 1600-talet, först under 1700-talet avbildas barn på ett mer lekfullt sätt. Barnboksbilden innehåller två symboliska motpoler, antingen finner man bilder av

⁴⁵ Beach, Gordon & Lahelma 2003:106-109, 111-114

⁴⁶ Sparrman, Torell & Åhrén 1993:13

⁴⁷ Sparrman, Torell & Åhrén 1993:14

⁴⁸ Sparrman, Torell & Åhrén 1993:12-13, 14- 15

barnen utifrån ett idealiserat perspektiv, i drömmen om den lyckliga barndomen, eller så finner man i barnboksbilderna en mer skrämmande illustration, som ett varnande exempel.⁴⁹

Barnboksbilden har varit ett objekt för analys sedan 1977, då William Faever skrev översikten *Den illustrerade barnboken under 200 år*, där man kan finna en antydning till analys av barnboksbilden. Det finns olika, klassiska infallsvinklar kring analys av barnboksbilden, en av dem är ”’Realism’ och fantasibild”, inom denna genre är det mycket som har förändrats över tid.⁵⁰

Infallsvinkel ”’Realism’ och fantasibild” kan också sägas spegla vår kommande analys eftersom att skolstarten i allra högsta grad är realistisk i den västerländska kulturen med dess obligatoriska skola, samtidigt som vi vill analysera hur mycket fantasi som är insläppt i illustrationerna. Frågan är också vad syftet med fantasins inblandning är, är det att idealisera läraren och skolstarten, eller är illustrationerna skrämmande exempel?

6.2 Bilderbokens betydelse för barn

Den traditionella målgruppen för bilderböcker är barn mellan två och sju år, det kan diskuteras i vilken grad barn i denna ålder innehar kulturell kompetens, eller har formats av samhället det lever i. Samtidigt som barnet tittar på och försöker förstå bilden, berättar en vuxen om vad som står i texten. Barnet strävar inte som en vuxen efter att placera in verkligheten i bilden, då barnet självt inte har någon tydlig avgränsning kring vad som är verklighet.⁵¹ Citatet nedan visar skillnaden mellan barn och vuxna, där vuxna tar med sig ”sin” verklighet in i barnboksbilden:

Man kan förenklat säga, att barnet alltjämt och ’naivt’ ser bilden som ’bild’, medan den vuxne strävar bort ifrån detta och hoppar över bildledet /.../⁵²

De barnböcker utvalda för analys av oss, delar temat skola. Temat går att knyta an till en av bilderbokens många funktioner för barn, nämligen högläsandet som en introduktion till läs- och skrivkulturen som präglar det västerländska samhället. Barnet ägnar sig under högläsningen åt att utvecklas, framförallt då sin ”symboliska kompetens” eller förmågan att tolka bilder.⁵³ Genom de vuxnas högläsning präglas uppfattningen kring bilderna och texten även barnets uppfattning. Alltmedan den vuxne läser texten, tittar barnet på illustrationerna och försöker ”följa med” i händelseförloppet och se det den vuxne ser. Bilderna som

⁴⁹ Cornell, Dunér, Millroth, Nordström och Roth-Lindberg (red) 1999:36-38

⁵⁰ Cornell, Dunér, Millroth, Nordström och Roth-Lindberg (red). 1999:38-40.

⁵¹ Rhedin *Bilderbokens hemligheter* 2004:17-20.

⁵² Rhedin 2004:20

⁵³ Rhedin 2004:51-53.

illustreras till barnböcker präglas av den kultur som författaren och illustratören är del av.⁵⁴ På detta vis präglas alltså barnen av landets kultur under läsningen och tolkningen av bilderböcker. Bilderböcker som handlar om läraren och skolan bör således presentera en bild som är någorlunda verklighetstrogen, och visa vad som är acceptabelt och inte acceptabelt i skolan i barnets hemland.

Bilderboken blir naturligt en sak som sammanlänkar barnets värld, med de vuxnas. De vuxna får genom bilderböckerna också uppleva en resa till barndomens värld, detta inbäddar för fantasifulla inslag. Barndomen är en magisk plats, och en magisk tid. Den nya generationen bilderböcker satsar alltmer på estetik, detta delvis för att göra bilderboken dubbelbottnad, alltså så att den ska passa såväl vuxna som barn.⁵⁵

7 De svenska bilderböckerna

Vi kommer nu att ta upp de bilder vi valt utifrån vårt tema, illustrationen av läraren i bilderböcker för barn. Samtliga har vuxna som gemensam sändare och barn mellan tre och sju år som mottagare. Bilden vänder sig till dessa barn och speglar grundvärderingar i det svenska samhället kring skola och utbildning.

7.1 "Sune börjar skolan" av Sören Olsson, Anders Jacobsson Illustratör: Sonja Härdin

Sune börjar skolan gavs ut av bokförlaget Rabén och Sjögren år 1997. Boken som vi har tittat i är den andra upplagan i den sjätte tryckningen 2005. Boken riktar sig till barn i sex, sju års- åldern som precis ska, eller har börjat skolan. Boken är på tjugonio sidor och har illustrationer på varje sida. Textomfånget är cirka två stycken per sida. Det allmänna intrycket av bilderna i boken är att de är roliga och detaljerade. Boken är färglagd med färgpennor/akvarellpennor vilket ger ett något mildare färgintryck. Varje detalj är väl genomtänkt och alla bilderna har ett komiskt inslag som förstärker författarnas budskap. Om ett barn som inte kan läsa bläddrar igenom boken skulle barnet kunna följa hela historien enbart utifrån bilderna. Bilder och berättelse berättar samma historia, kanske kan man utifrån bilderna avläsa en utökning av berättelsen.

Boken handlar om Sune sju år som ska börja skolan. Den utspelar sig från och med frukostbordet samma dag som uppropet till och med att uppropet avslutas. Boken ger en skildring av hur det är i skolan, men tar även upp Sunes föreställningar om hur det kommer att

⁵⁴ Rhedin 2004:85-87.

⁵⁵ Rhedin 2004:139, 154-156

vara och hur man ska bete sig och anpassa sig till skolans synliga och osynliga regler. I ”Sune börjar skolan” porträtteras tre stycken lärare.

Bild 1 visar den första läraren. Bilden är en fantasibild som Sune får av hans pappas lärare. Bilden föreställer Sunes pappa som i aktuell ålder sitter i en alldeles för liten skolbänk och räknar på en ”kulram”. Svetten flyger åt alla håll runt pappan och hans ansiktsuttryck är stressat och koncentrerat. Bakom pappan står den första läraren. Hon är en gammal mullig tant med grått hår och gammalmodiga kläder, beige stickad kofta, vit blus, grå vadlång kjol och bruna pumps. I handen håller hon en räknebok, med den andra handen pickar hon på faderns axel på ett stressande sätt. Hennes näsa är pionröd, hon är kutryggig och har glasögon. Huvudintrycket är att läraren är sträng, irriterande och elak. Denna lärare förekommer endast på en bild i boken.

Bild 2. Den andra läraren i boken är också en fantasibild. Bilden utspelar sig i en tankebubbla där Sune funderar på hur man ska bete sig i skolan. I tankebubblan står det elva elever i grupp och skrattar och pekar på Sune som står och kramar läraren bakifrån. Läraren ser chockad ut. Denna lärare är yngre än den första, kanske i fyrtioårsåldern. Läraren är en vit kvinna med brunt, kort krulligt hår. Även denna lärare bär glasögon, i handen håller hon en pärm. Hennes klädsel är inte modern, utan påminner om åttiotalets mode. Hon bär en lång gul kavaj med en brun vadlång kjol. Under kavajen bär hon en rosaprickig rosettblus. Läraren ger ett förvirrat intryck.

Bild 3. Lärare tre, som är Sunes verkliga lärare påminner inte alls om de två tidigare. Denna lärare är ung och glad. Hon har ljusbrunt lockigt hår uppsatt i en hög hästsvans med en röd tofs. Läraren är smal och vacker och har stora röda läppar. Hon bär en lång blommig kjol och en röd tröja med en svart väst över, till detta har hon röda lågskor. Denna lärare figurerar på tre ställen i boken. På bild tre står denna lärare framme vid tavlan bredvid katedern. Hon pekar på sitt namn, Ulla Lena Frid, som hon skrivit på tavlan samtidigt som hon är vänd mot barnen och föräldrarna i klassrummet. Barnen sitter i bänkar två och två och är vända mot tavlan, längs väggen står alla föräldrar. Läraren ler stort samtidigt som hon tittar på Sune som sitter i bänken längst fram.

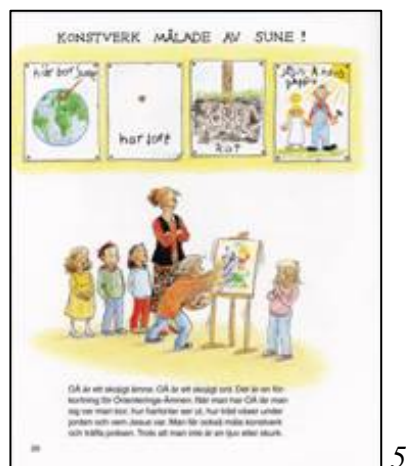

Bild 4. Den andra bilden där Sunes lärare illustreras är återigen en tankebubbla. Denna gång sitter Sune vid sin nya bänk och dagdrömmar. Bilden föreställer Sune som tillsammans med sina föräldrar, mamma och pappa, sitter på något som för tankarna till ett utvecklingssamtal. Sune, mamma och pappa sitter på rad i skolstolarna. Bredvid Sune, med stolen vänd mot familjen sitter läraren. Hennes ansiktsuttryck är lugnt och glatt. Hon klappar Sune på huvudet samtidigt som hon tittar ner i golvet och ler. Tankebubblorna runtomkring denna bubbla föreställer annan personal på skolan, så som skolbispisningspersonal och rektor.

Dessa personer framställs i illustrationerna som elaka och stränga gentemot Sunes snälla lärare.

Bild 5. På den tredje och sista bilden där Sunes lärare illustreras står läraren och en liten grupp elever och tittar på när Sune målar. Läraren har armarna i kors och ler stolt åt Sune. Även på denna bild tittar hon ner på golvet.

Bilderna av de två första lärarna, fantasilärarna, är båda relativt negativa. Framförallt den första läraren, som nästan ser ut som en häxa. Den andra läraren är inte illustrerad negativt, men situationen som Sune befinner sig i tillsammans med denna lärare visar på Sunes rädsla för skolsituationen. När Sune sedan kommer till skolan och får träffa sin riktiga lärare förändras denna bild. Läraren är nu ung, snäll och vacker, till skillnad från den första läraren som skildras som gammal, elak och ful. Sunes lärare ger ett snällt och omvårdande intryck och på två av bilderna visar hon omtanke, bild 4, och stolthet, bild 5. Att läraren tittar ner i golvet på bilderna skulle kunna uppfattas som ett osäkerhetstecken, vi uppfattar ändå inte läraren som osäker, utan snarare nöjd och tillfreds. På den tredje bilden håller hon armarna i kors vilket enligt kroppsspråksteorin uppfattas som avvisande och distansnerande, men denna

bild utger ändå känslan av stolthet, kanske är det fromma leendet som gör att en annars så uppenbar försvarsställning nu uppfattas som stolthet.

7.2 "Kråke besöker skolan" av Marie Bosson

Illustratör: Jessica Lindholm

Kråke besöker skolan är utgiven första gången i Sverige 2003. Boken är på 47 stycken numrerade sidor och riktar sig till barn i cirka fyra till sex års ålder. Som titeln avslöjar handlar berättelsen om att Kråke gör ett besök i en skola, först besöker dock Kråke någon form av skolmuseum, där man får se äldre skolor. Under själva besöket i skolan möter vi två stycken huvudlärare och en träslöjdlärare. Allt är illustrerat i färg, såsom klassrumsväggarna i ljust gult, ljusblått golv etc. De flesta färger är ljusa och lätta. Bland barnen finns det ett fåtal exempel på barn med annan etnisk bakgrund än den svenska. Kråke får följa med på olika lektioner, bland annat en gympalektion, där vi inte möter någon lärare.

Både barn och lärare är relativt ledigt klädda, många har jeans och t-shirts i olika färger och har inte på sig skor inne i klassrummet.

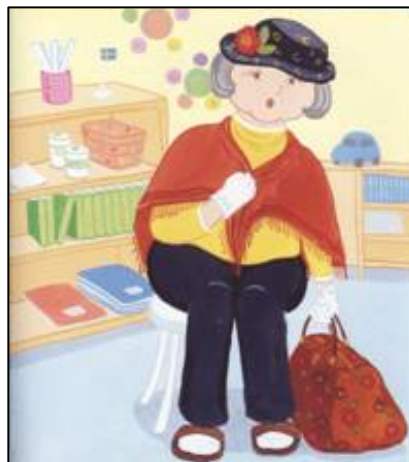
De två första lärarna vi möter heter Birgit och Anki. Anki är en ung, blond, kortklippt svensk kvinna. Hon ler mycket och ser glad ut. Anki är klädd i blå jeans och en vit t-shirt med röda revärer. Hon har blå ögon och verkar relativt lång med normalt byggnad. Den andra läraren i denna klass är också kvinna, men Birgit är äldre med grått hår klippt i en page med lugg. Hon är klädd i svarta byxor, gul långärmad tröja och tofflor, åtminstone på den första bilden. Senare i berättelsen möter man henne utklädd till bokstavstanten. Den tredje och sista läraren vi möter är träslöjdläraren. Denna lärare är en blond man med skepparkrans, han är svensk och cirka fyrtio år gammal. Han är klädd i blått, med en skjorta med klarblå bas och ljusblå vertikala ränder. Han har blå ögon och ler.

Bild 1, Anki och Birgit står placerade i högra änden av klassrummet, högt upp på bilden. Anki har ena handen i bakfickan och gestikulerar med den andra handen utåt då hon hälsar på barnen. Hon ler med öppen mun och hon ser på barngruppen snett framför sig med öppna ögon. Birgit är mer placerad i hörnet av bilden, hon ser upprymd ut, klappar ihop händerna, ler och blundar. Hennes kropp är vinklad mot samma grupp av barn som Anki tittar på. Båda står rakt, samtidigt som de ger ett avslappnat intryck. Eleverna är placerade längre ner på bilden, i en klunga om fyra, hälften av dem verkar titta på lärarna. De andra två barnen tittar på varandra. I klassrummet finns lite olika saker, två bord, lite leksaker och en bokhylla med böcker i olika färger.

1

Bild 2, här sitter Birgit ensam utklädd till bokstavstanten. Hon är placerad mitt på sidan och är riktad mot läsarna. Hon ser gammal och trött ut, med munnen formad som ett O och halvt slutna bruna ögon. Ansiktet är runt och ramas in av den grå pagen och en svart hatt med lite olika bokstäver på. Hon är utklädd, med brun sjal, vita handskar och en stor väska och sitter på en vit pall med bokhyllor med skolmaterial och böcker i bakgrunden.

2

Bild 3 ger ett relativt rörigt intryck. Barnen är utspridda i klassrummet och sysslar med olika saker. Anki står högst upp i högra hörnet, med överblick över klassrummet. Barnen är placerade nedanför henne. Hon har handen i framfickan på sina blå jeans, den andra armen utslagen längs sidan, hennes mun är öppen och hon har ett uppgivet uttryck i ansiktet. De flesta av barnen är vända bort från henne, mot läsaren. En flicka, placerad strax nedanför Anki ser upprörd ut med öppen mun och ett irriterat uttryck över ögonen.

3

Bild 4 illustrerar mötet med den enda manliga läraren i berättelsen, träslöjdläraren. Han står lutad mot bänken där Kråke arbetar och tittar ner på Kråke med halvt slutna ögon och ett leende på läpparna. Ena handen har han på bänken framför sig med fingrarna spretande isär, den andra är placerad bakom hans rygg. Bilden är vinklad så att man upplever honom som något sned, med huvudet mer utåt mot läsarna. Kråke står på höger sida om honom, sysselsatt med att borra eller skruva i en bit trä. Kråke är vinklad framåt, mot bänken med slutna ögon. På väggen bakom hänger olika verktyg såsom sågar och skruvmejslar.

4

Bild 5 visar skoldagens slut på fritids. Fritidsledaren påminner dock om en gympalärare, klädd i röda shorts och vit t-shirt med texten ” ÄT OST Å MÅ GOTT” i en röd ring över bröstet och ett rött pannband i sitt blonda hår med två tofsar. Fritidsledaren är en ung kvinna, vit med blå ögon och hantlar i händerna. Hon är placerad i vänstra hörnet av rummet, med blicken på barnen framför sig och ett trött uttryck i ansiktet med halvt slutna ögon och öppen mun. På golvet framför henne är tre barn med ryggen mot henne.

5

Sammantaget så får man genom Kråke möta ett antal olika lärare, av olika ålder och kön. Man får också titta på olika delar av skolans vardag, i träslöjdshallar, fritids och klassrum. Placeringen av läraren påminner dock om varandra, de kvinnliga lärarna placeras ofta ovanför barnen med blicken mot dem, men inte lutade mot barnen. Barnen å andra sidan tecknas sällan med blickarna mot läraren.

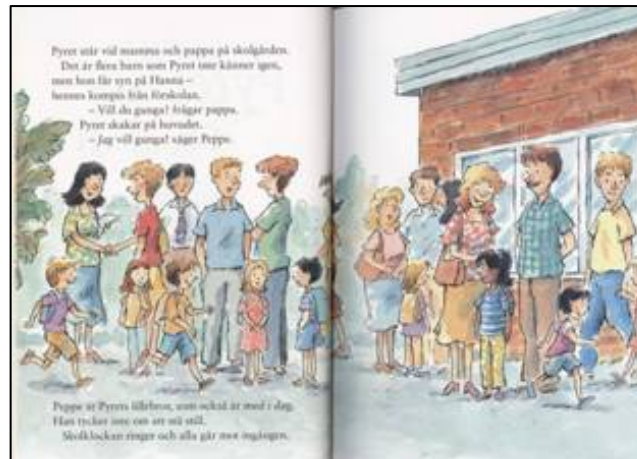
7.3 "Pyret börjar skolan" av Ingvor Goyeryd Illustratör: Leif E. Eriksson

Pyret börjar skolan gavs ut av Bonnier Carlsen Bokförlag år 2005. Boken är en "lätt att läsa bok" på femtiosex sidor och riktar sig till barn i cirka sjuårsåldern. I boken finns det både bilder och text på nästan varje sida, detta har gjort att vi varit tvungna att göra ett urval av dessa bilder. Bilderna är detaljrika och i färg. De ser ut att vara målade i akvarellfärg och tusch vilket ger ett svagare färgintryck än till exempel dataanimerade bilder. Bilderna är realistiska, men förenklade i både färg och form. Ett barn som läser boken känner förmodligen igen sig i både personer och miljö.

Läraren i *Pyret börjar skolan* är en medelålders kvinna, cirka 35-40 år. Kvinnan har en smal kroppsbyggnad och mörkt hår. Hennes etnicitet skulle lika gärna kunna vara etnisk svensk som utländsk, hennes hy är ljus. Läraren har olika klädsel under berättelsen. Den ena är en gul- och grönfläckig blus och en blå kjol som går ner till vaderna. På fötterna har hon röda höga klackskor. Lärarens andra klädsel bär hon på en promenad i en park tillsammans med eleverna och är betydligt mer ledig. Nertill bär hon blå jeans och blå lågskor, upptill en randig t-shirt.

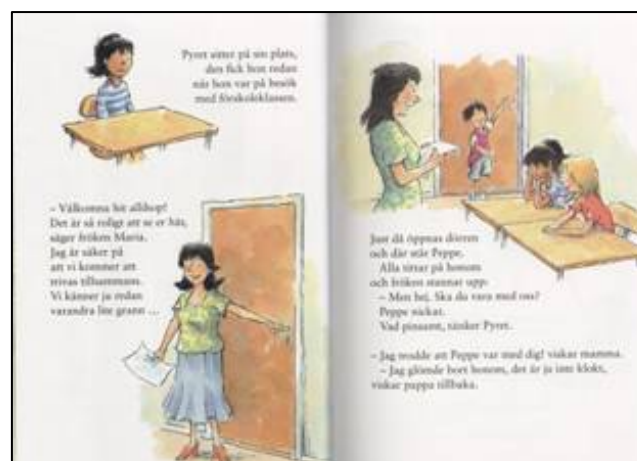
Det finns ytterligare en lärare i boken, denna lärare har en biroll i handlingen och är Pyrets före detta förskolelärare. Denna lärare skiljer sig inte mycket från den första läraren förutom att hennes hår är lite ljusare med lugg. Denna lärares klädsel påminner om den första lärarens fritidsklädsel, blå jeans och en gul t-shirt och brunröda lågskor.

Bild 1 illustrerar läraren för första gången i boken, hon står här och hälsar på en förälder genom att ta i hand. I den andra handen håller hon en bunt med papper. Hon är rosig om kinderna och ler åt föräldern. Enbart genom att titta på bilden skulle man inte självklart uppfatta att detta är läraren eftersom hon är illustrerad ungefär som föräldrarna. Det enda som skulle kunna utmärka att detta är läraren är pappersbunten hon bär på.

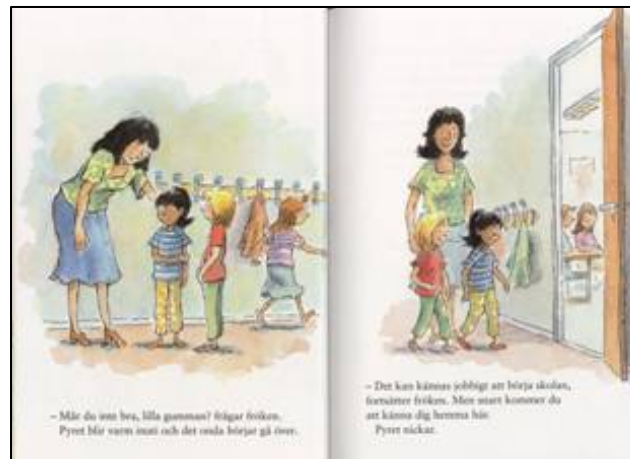
1

Bild 2, här står läraren ensam framför klassrumsdörren och håller i handtaget. Hon ler glatt och håller ett papper i handen. Det är otydligt om läraren stänger eller öppnar dörren, vår tolkning är att hon stänger dörren om sig för att påbörja lektionen. På samma uppslag visas läraren igen. Hon står nu framför Pyret och en annan flicka som sitter två och två i sina bänkar. Läraren tittar på barnen med öppen mun som vi tolkar som ett leende. I händerna bär hon återigen en bunt med papper.

2

Bild 3. På nästa illustration av läraren har klassrumsmiljön bytts ut mot kapprumsmiljö. Läraren står böjd över Pyret och klappar henne på huvudet med ett tröstande och sorgset uttryck i ansiktet. På nästa sida har läraren rätat på sig och ler stolt samtidigt som hon tittar på Pyret och hennes kamrat som går in i klassrummet. Pyrets ansiktsuttryck har nu förändrats.

3

Bild 4. Miljön ändras igen och blir parkmiljö. Barnen går på led efter läraren som nu har bytt kläder till dem som vi nämnde ovan. I handen bär hon en kylväska, håret är lite mer i ordning och läraren ser glad ut.

4

Bild 5. Elevgruppen stannar för picknick och läraren illustreras nu böjt stående över Pyret som sitter ensam och ledsen på en filt. Läraren har båda händerna på sina knän och tittar på Pyret samtidigt som hon ler.

5

Bild 6. På nästa bild där läraren figurerar har hennes ansiktsuttryck förändras. Hon står i fönstret och ser chockat, oroligt och förvånat ut på Pyret som springer ifrån skolan.

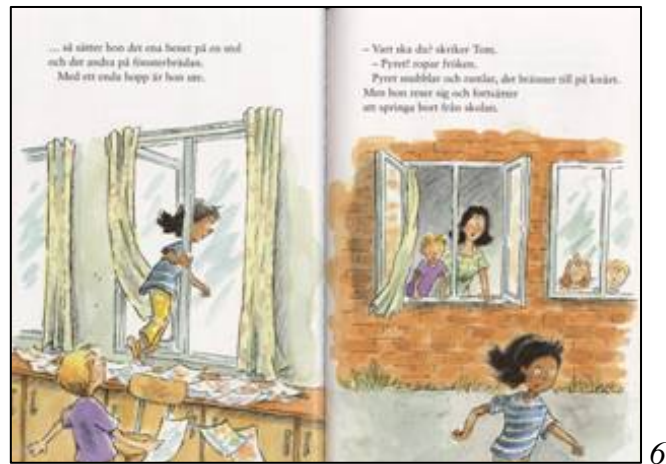

Bild 7. Nu visas lärare nummer två, Pyrets före detta förskolelärare. På den första bilden står förskoleläraren och hjälper en pojke med någonting, hon tittar glatt på Pyret som kommer springande mot henne. På nästa sida sitter hon på huk bredvid Pyret med handen på hennes axel. Det ser ut som om läraren oroligt lyssnar på vad Pyret har att säga.

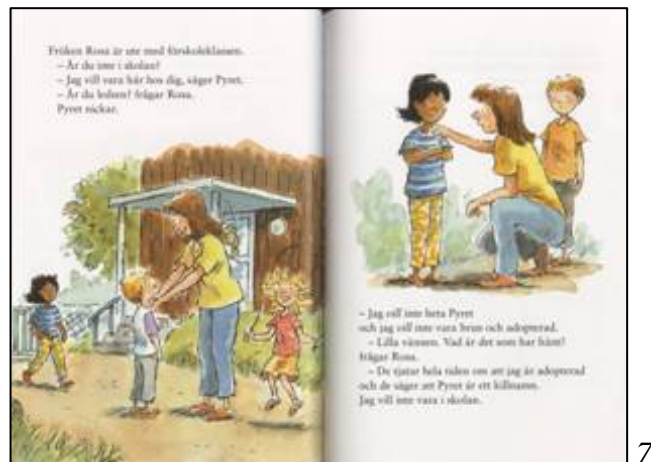

Bild 8. Den första läraren kommer åter in i berättelsen. Med samma kläder som i början sitter nu läraren i en ring på golvet tillsammans med barnen. Hon har benen i kors och berättar någonting som eleverna lyssnar på.

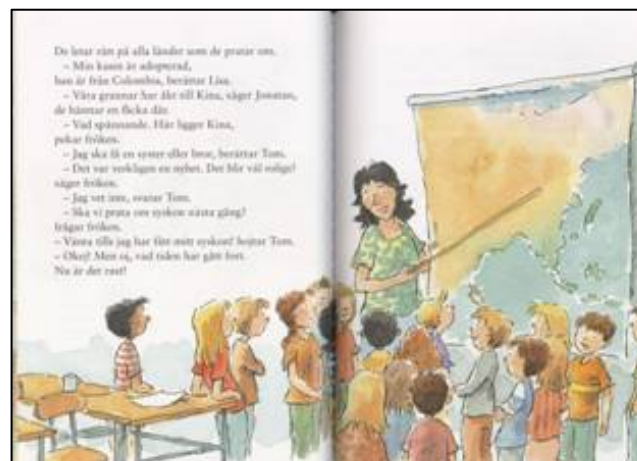

Bild 9. En närbild av bild 8 visas. Läraren sitter tillsammans med Pyret och tre barn till och lyssnar på Pyret. Läraren tittar på Pyret och hennes mun är halvstängd men ändå glad.

9

Bild 10. Läraren står längst fram i klassrummet och pekar med en pekpinne på en karta. Barnen sitter inte på sina platser utan står runtomkring henne. Läraren tittar på barnen och ler glatt.

10

Bild 11. På den sista illustrationen av läraren står hon med armarna i kors och tittar ner över barnen som ligger på golvet och läser, förutom en flicka som står bredvid läraren och tittar upp på henne. Läraren ser nöjd och stolt ut. De korsade armarna associeras inte till fientlighet, utan snarare till nöjdhet.

11

Läraren i "Pyret börjar skolan" är nästan alltid glad. Det är enbart på en av bilderna som läraren inte ler. Läraren framställs som hon inte riktigt räcker till för Pyret eftersom hon flyr till sin förskolelärare. Av bilderna att döma kan vi inte se vad som inte är bra med läraren. Hennes sätt och kroppsspråk framställs pedagogiskt. Den enda gången då läraren har alla blickar (förutom en) riktade mot sig är när hon sitter tillsammans med eleverna i en ring på golvet, detta skulle kunna tolkas som att läraren här har gått ner på elevernas nivå och möter dem som jämlikar.

7.4 Sammanfattande analys av de svenska bilderböckerna

Gemensamt för bilderna i de svenska bilderböckerna är att alla tre böcker visar illustrationer av mer än en lärare, samtliga lärare har vänlig uppsyn och ler på majoriteten av bilderna. Alla lärare utom en (Kråkes träslöjdlärare) är kvinnor. Lärarna upplevs i böckerna figurera något utanför barnens upplevelse av skolan. Pyret, rymmer till exempel till sin förskolelärare och lärarna i Kråke och Sune är placerade strax ovanför barnen, men inte nödvändigtvis med barnens uppmärksamhet riktade mot sig.

Sunes klassrum är mycket realistiskt tecknat, alltifrån bokstäverna på väggarna till barnens bänkar. I denna bok visar Sune i sina dagdrömmar en vilja att lärarinnan ska vara stolt och nöjd med honom. Kråke, som endast gör ett besök i skolan hamnar i en liknande situation med sin slöjdlärare. Slöjdläraren står med armarna i kors, ler och ser på Kråke. Pyret däremot, ger inte riktigt samma känsla. Hon går sin egen väg, rymmer när det inte känns bra. Detta gör att de svenska bilderböckerna ger något skilda bilder av den första skolupplevelsen, Pyret som rymmer och Sunes och Kråkes stolta lärare.

Då vi knyter illustrationerna av lärarna till lärarens uppdrag i *Lpo94* faller tankarna på den leende, lyssnande läraren som verkar placera eleven och elevens välbefinnande i fokus. Lärarna ser på eleven som är bokens huvudperson på de flesta bilder, Pyrets lärare böjer sig

framåt vilket visar att hon verkligen lyssnar. Det är i regel i dessa tre böcker en lugn, trevlig och glad lärare vi möter. I dessa bilderböcker ser man inte särskilt mycket av läraren som hjälper eleverna att uträtta skolarbete, utan läraren tar oftast en pedagogisk roll då det gäller elevens personliga problem, undantaget Sunes dagdrömmar och Kråkes träslöjdlärare.

En tanke som slog oss under analysen av bilderna i dessa böcker var den homogenitet bilderna presenterar, man ser inte Sveriges etniska mångfald representerad på det sätt som den faktiskt är representerad i svenska skolan. Dessutom funderar vi kring läraren som en ”biroll” i dessa skolförberedande bilderböcker för barn, kunskapen och konstruerandet av barn till elever visas inte alls för barnen som läser dessa böcker, det fokus på kunskap som finns i *Lpo94* representeras inte i böckerna. Frågan är vad detta har för konsekvenser?

8 De brittiska bilderböckerna

De bilder vi valt från de brittiska bilderböckerna är ett slumpmässigt urval, delvis begränsat på grund av svårigheter att finna ett brett sortiment i Sverige. Temat är illustrationen av läraren, samt den bild läraren presenterar av skolan. Samtliga böcker har liksom de svenska bilderböckerna vuxna som sändare, barn mellan tre och sju år som mottagare och visar den bild de vuxna i samhället vill att barnen ska få av skolan och läraren.

8.1 ”Once upon An Ordinary School Day” av Colin McNaughton

Illustratör: Satoshi Kitamura

Once upon An Ordinary School Day är utgavs första gången i Storbritannien år 2004. Boken är på 24 stycken onummerade sidor, och riktar sig till barn mellan tre och fem år. Då man bläddrar i boken slås man framförallt av hur man i denna bok arbetat med färger, till en början är allting svart, vitt eller kanske framförallt grått. Boken handlar om en pojke som går till skolan, i de första scenerna är allt som ovan nämnt grått, men då pojken kommer in i klassrummet, möter man en lärare i färg. Därefter tecknas huvudpersonen också i färg, och slutligen tecknas alla barn och omgivningarna i färg. Barnen är formellt klädda i olika typer av kavajer, samt kjolar eller byxor. Det är dock inte fråga om en helt enhetlig dräkt, då det finns olika variationer, barnen har till exempel olika färger på sina dräkter. Barnens utstyrselar ger dock något av, för en person med svensk skolgång som bakgrund, ett formellt intryck. Barnen i klassen har olika etnisk bakgrund, huvudpersonen är dock en vit pojke med brunt hår i blå kläder.

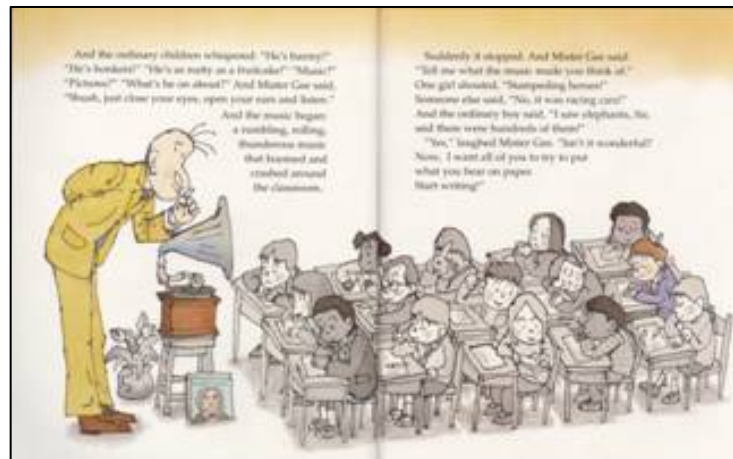
Läraren, eller ”Mister Gee”, är en vit man med ett sannerligen märkligt utseende. Han ser ut att vara lite till åren, särskilt på grund av hans kala huvud där det endast finns fyra stycken

hårstrån som står rätt upp. Han är klädd i en senapsgul kostym, med vit skjorta och blå slips, han har med andra ord formella kläder i icke så formella färger. Hans skor är bruna, och hans strumpor är lila, han har alltså fem olika färger på sina kläder. Mister Gee har lätt rosiga kinder och är iklädd ett leende. Han är lång och smal med långa ben, han upplevs nästan som något gänglig.

Bild 1. Här kliver Mister Gee in i klassrummet, i hans fulla famn har han en grammofon och något som ser ut som LP skivfodral. Grammofonen är brun och grå, skivfodralen är gröna, blå och lila. Det yttersta, vänt mot läsaren, verkar föreställa en inramad skogsglänta eller dylikt. Mister Gee's ansiktsuttryck är glatt då han är fångad i ett stort kliv på väg in i klassrummet, han ler stort och ger ett lite roligt eller knasigt intryck. Han verkar inte riktigt passa in i det gråa klassrummet, med de gråa barnen, till och med vasen med blommor längst fram i klassrummet är tecknat i grått. Bilden är skapad så att man får intrycket av att Mister Gee kliver in på en scen, något högre upp än barnen som är samlade i en klunga i mitten av uppslaget, vars bakhuvud man ser. Man ser barnens huvud och axlar, samtidigt som man ser hela Mister Gee och alla barns blickar är riktade mot honom.

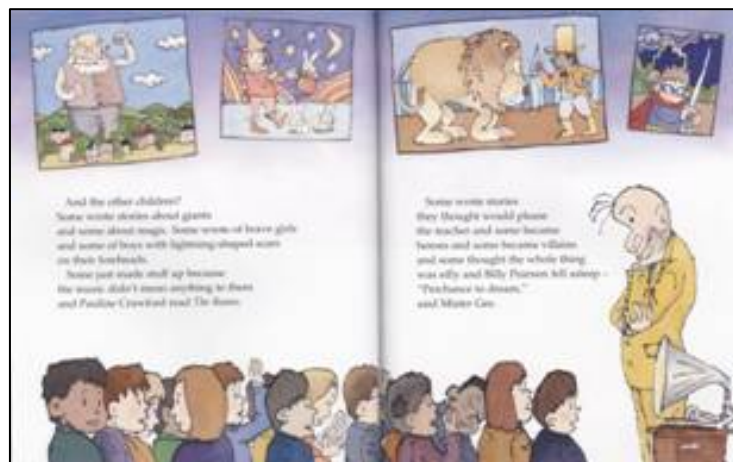

Bild 2. Mister Gee återfinns i ena änden av uppslaget. Mellan sig och eleverna har Mister Gee sin grammofon, stående på en pall riktad mot eleverna med en skiva isatt. Ett skivfodral är riktat utåt mot läsaren, med en bister man med fluga på. Texten på fodralet lyder "KLAUS FLUGGE". Alla elever är fortfarande tecknade i grått, utom vår huvudperson som nu fått blå färg på sin kavaj, vit på sin skjorta och röd färg på sin slips. Eleverna blundar och ser sovande ut, samtidigt som man får känslan av att de väntar på ett framträdande. Mister Gee står längst fram, framåtlutad med böjd kropp och med blicken riktad mot eleverna som sitter vid sina bänkar. Han ler och hyssjar med fingret om tystnad, med ena armen böjd framåt och den andra lagd bakom ryggen.

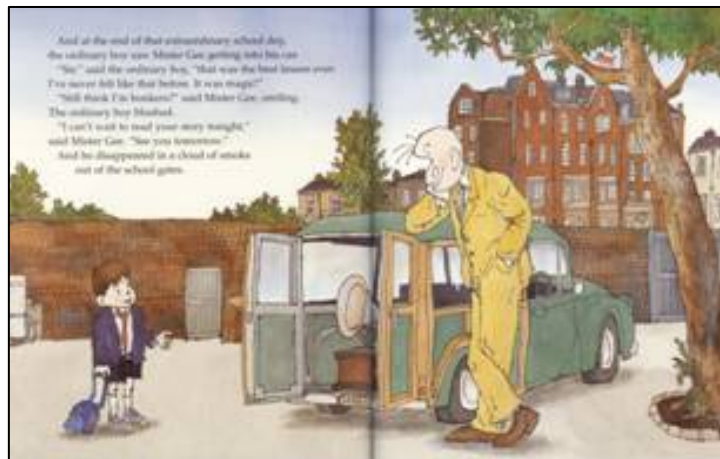
2

Bild 3, som kommer åtta sidor efter bild 2, är helt i färg. Som illustrerar det huvudpersonen ser när han reser i fantasin. Barnen ser ut att ha sprungit fram till Mister Gee, som står i högra änden av uppslaget. De räcker upp händer och har öppna munnar. Mister Gee står upprätt med hakan i sin ena hand, och armbågen i den andre armens hand. Han lutar huvudet framåt, ser på barnen med ett vänligt uttryck i ansiktet. Mister Gee ler stort och ser lugn och nöjd ut med sina rosiga kinder, om än han ser något fundersam ut. Bredvid honom har han sin grammofon, återigen riktad mot eleverna.

3

Bild 4 är det näst sista uppslaget i boken. Nu är Mister Gee, och bokens huvudperson placerade utanför skolbyggnaden, som man skimtar bakom en tegelmur. Allt är fortfarande illustrerat i färg. Mister Gee står lutad mot en bil med öppen baklucka. Bilen är grön, med ljusbruna detaljer. Bilens ljusbruna registreringsskylt lyder: MRG03F. I bakluckan står hans grammofon, nu riktad mot pojken som är berättelsens huvudperson. Mister Gee har armbågen på bilens tak, och hakan vilar i handen från denna arm. Den andra armen är böjd med handen nonchalant nerstucken i byxfickan. Huvudet är lutat mot huvudpersonen, och blicken är riktad mot honom. Mister Gee ser avslappnad ut och ler.

4

Sammantaget bör nämnas att Mister Gee ler på samtliga bilder av honom och är ständigt riktad mot barnen. Han skiljer ur sig ur mängden med sin senapsgula kostym och andra grälla färger, man får känslan av att han förvandlar den gråa vardagen till en verklighet fylld med färg och liv. Han är alltid tecknad högre upp än eleven, så hans längd framhävs hela tiden, så att storleksskillnaden markeras. Placeringen i övrigt är ofta böjd mot eleven, så att han kommer närmare dem, samtidigt som man också för känslan av att han böjer sig fram och lyssnar. Hans "knasiga" utseende är även det framhävt så att man upplever honom som rolig och en person barnen snabbt ser upp till.

8.2 "Topsy and Tim Start School" av Jean Adamson & Gareth Adamson

Topsy and Tim Start School gavs ut för första gången i Storbritannien som en del av "Ladybirds" utbildningsserie. Boken är på tjugofyra sidor, och är i ett litet format som passar den unge läsaren som själv kan hålla i och bläddra i boken. Som titeln avslöjar så handlar berättelsen om att Topsy och Tim börjar skolan. Bilderna är tecknade med många olika färger och man slås snabbt av alla leende ansikten. Tankarna för en dock till en svensk förskola med mycket pyssel och knåp i klassrummet och mycket som utspelar sig i kapprum, på skolgården och i matsalen. Barnen är klädda i koftor och byxor eller kjol, eller i klänning. Det finns olika etniciteter representerade hos eleverna, och eleverna är klädda i olika färger och har ett flertal olika hårfärger. Bakgrunden till bilderna är ofta den helt i grönt eller annan färg. Färger är med andra ord ett litet minitema i boken.

Topsy och Tims lärarinna, Miss Terry, är en ung kvinna med brunt hår i page. Hon har ljus hy med rosiga kinder och hon ler på alla bilder av henne. Hon är klädd i grönt, med en ljusgrön kjol och hon bär en mörkare grön jumper med en ljus blå skjorta innanför. Munnen är som sagt formad i ett ständigt leende och hennes blick är allt som oftast riktad mot barnen.

Hon är smal eller normalt byggd och är ofta böjd över barnen och ger ett tryggt och lugnt intryck, nästan lite moderligt.

Bild 1. Miss Terry, Topsy och Tim befinner sig i kapprummet. Miss Terry visar Topsy och Tim till deras krokar som de ska hänga kläderna på, med olika små bilder bredvid krokarna. Miss Terry är placerad bakom Topsy och Tim, hon håller Topsy i handen och pekar med den andra handens pekfinger på krokarna. Hon är lätt framåtböjd och har blicken riktad på barnen. Barnen är vinklade mot Miss Terry men verkar snegla på varandra.

Bild 2 visar Miss Terry i klassrummet med barnen. Barnen sitter vid små bord, sysselsatta med något arbete, bland annat pussel. Miss Terry står framåtlutad över ett bord på högra delen av uppslaget, hon vilar ena handen på en stol, med den andra håller hon upp pekfinger i en gest som betyder kom hit. Hon har öppen mun och ser glad ut. Miss Terry har blicken på Topsy och Tims mamma som kommer med dem in i klassrummet, med Tim i sin vänstra hand. Topsy tittar på Miss Terry, ler och håller upp sina armar mot henne. Övriga barn i rummet är sysselsatta med att arbeta, eller plocka fram något att arbeta med.

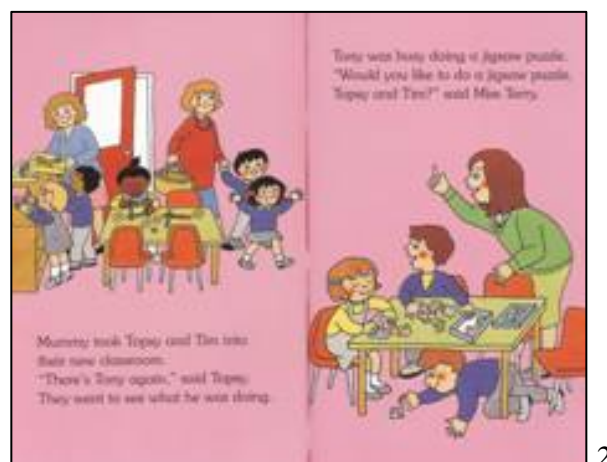

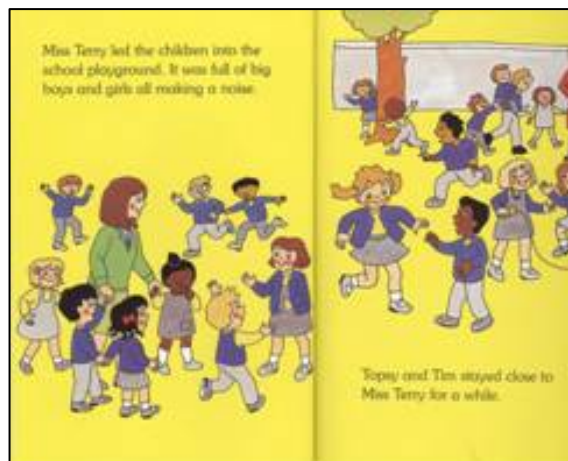
Bild 3. Miss Terry är placerad i bakgrunden av rummet, högt upp på högra sidan. Hon står bredvid ett bord, framåtlutad över det. Hon hjälper eller handleder några barn i deras arbete med ett leende på läpparna och blicken riktad mot dem. Längre fram i bilden ligger två barn

och bläddrar i böcker, vända mot varandra och deras sida mot miss Terry. Längst ner på bilden har vi Topsy och Tim som ser på varandra. Alla på bilden ler.

3

Bild 4 visar miss Terry omgiven av barn på skolgården, hon går lätt framåtlutad med ett barn i vardera hand. Hon ler och tittar mot ett barn med öppen mun. Skolgården är full av springande, lekande glada barn. Här möter vi också en annan lärare, en ljushyad kvinna med rosiga kinder, blont hår i en knut och en röd dräkt. Även denna lärare ler och tittar på barnen, dock med kroppen vinklad ut mot bilden och läsarna. Lärarna på denna bild är placerade diagonalt i förhållande till varandra, miss Terry nere i vänstra hörnet, lärare nummer två uppe i högra hörnet.

4

Bild 5 visar miss Terry högt upp på vänstra sidan med sex barn dansandes runt henne i ring. Hon ler med uppsträckta utsträckta armar och ser glad ut. Miss Terry är i centrum för barnens lek och tittar ner mot dem. I bildens mitt ringer en liten pojke i en ringklocka. På högra sidan möter vi lärare nummer tre, även denna en kvinna med ljus hy och rosiga kinder. Hon har gul kapp och lockigt rödblont hår och ler medan barnen placerar sig på led framför henne. Bakom henne är en röd dubbeldörr.

5

Bild 6 visar slutet av skoldagen. Miss Terry står i dörrposten till kapprummet på den vänstra sidan, bakom henne skymtar man en förälder, Topsy och Tims mamma. Miss Terry står med utsträckta armar, pekar med pekfingeret framför mamman med hennes högra hand och vinkar högt med den vänstra. Hon ler och riktar blicken mot Tim. Tim tittar tillbaka och ser lite ledsen ut. Framför miss Terry står Topsy och några andra barn, sysselsatta med sina ytterkläder.

6

Alla lärare som presenterades för barnen som tittar i denna bok ler mycket, är relativt unga kvinnor med ljus hy och rosiga kinder. Då man bläddrar i boken slås man som vi nämnt i inledningen av de många färgerna. Miss Terry är kanske klädd i de mest lugnande färgerna av alla, grönt. Såväl barn som vuxna ler konstant, de vuxna riktar all sin koncentration mot barnen, lyssnar, böjer sig fram, välkomnar.

8.3 "Harry and the Dinosaurs Go To School" av Ian Whybrow Illustratör: Adrian Reynolds

Harry and the Dinosaurs Go To School gavs ut av Puffin Books 2006. Boken är på 24 sidor och riktar sig till barn från fyra år upp i skolåldern. Boken innehåller dominerande illustrationer, textens omfång är mellan två till fem rader per sida. Bokens titel syftar på att

boken ska handla om skolan, men vid närmare granskning har vi konstaterat att boken snarare utspelar sig på Storbritanniens motsvarighet till den svenska förskolan/sexårsverksamheten. Färgerna i boken är klara och glada. De ger ett realistiskt intryck även om människorna i boken är förenklade i sina former. Den första tanken när vi bläddrade i boken var den etniska mångfalden. På nästan varje illustration är hälften av barnen svarta och hälften vita, så även bland lärare och föräldrar. Bokens huvudperson är Harry, en liten pojke som precis som ska börja "skolan". I början får man följa hans oro över att börja skolan. Som tröst har han sina vänner, dinosaurierna. Genom boken får man följa Harry genom hans första skoldag.

I *Harry and the Dinosaurs Go To School* finns det två lärare. Huvudläraren är en mörkhyad ung kvinna. Hon har svart hår uppsatt i en gul tofs med en massa utsmyckningar i olika färgglada färger längst ner. Hennes klädsel är väldigt avslappnad, hon bär gula träningsoverall- byxor och en röd t-shirt. På fötterna har hon gröna och gula skor i sneakers modell. Det man framförallt slås av lärarens utseende är att hon har en glipa mellan byxor och tröja som visar magen.

Den andra läraren har ingen framträdande roll i berättelsen, utan finns bara där i bakgrunden. Kanske är det en assistent till huvudläraren, som vi här kallar henne. Det är svårt att urskilja om lärare två är en kvinna eller en man. På en av bilderna är lärarens drag maskulina, medan de på efterföljande sida är betydligt mer feminina i både ansikte och kropp. Denna lärare är klädd i en blå pikétröja med vit krage och emblem på bröstet och bruna byxor. Läraren/assistenten är blond och kortklippt och lite knubbig.

Bild 1. På den första bilden där läraren visas står hon i dörröppningen med ett barn i vardera hand. Hon tittar på föräldrarna som vinkar av barnen och ler.

Bild 2. Läraren sitter på huk bakom en flicka och hjälper henne med någonting genom att peka på ett papper. Läraren har gått ner till flickans höjd och hjälper flickan på ett omvårdande sätt samtidigt som hon ler lite. Den andra läraren står längst bak i klassrummet

lutandes mot en bokhylla. Han/hon sneglar ner på en grupp barn som sitter vid ett bord och ritar. Ansiktsuttrycket kan både tolkas som dagdrömmande, glatt och osäkert. Läraren har den ena handen i bakfickan och med den andra håller han/hon i en bok som stöd.

Bild 3. De båda lärarna står tillsammans ute på skolgården och pratar med varandra. Båda har en kaffekopp i ena handen och den andra i fickan. Huvudläraren pratar och den andra ler. Runtomkring dem leker barnen. Ensam i en klätterställning sitter Harry.

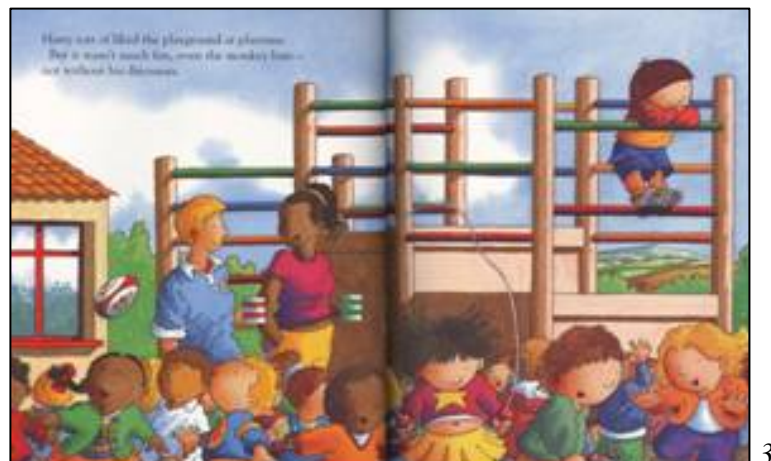
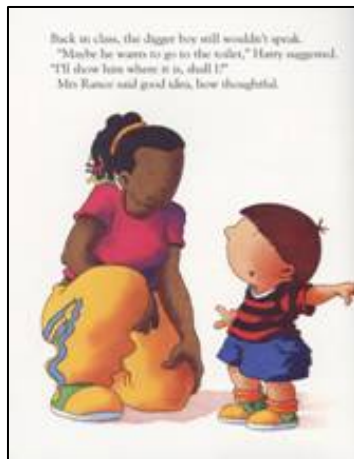
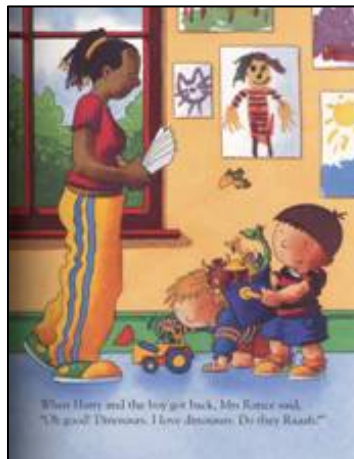

Bild 4. Läraren sitter hukad bredvid Harry med den ena handen i knät. Hon har ett lugnt och glatt ansiktsuttryck. Hon tittar på Harry medan han pekar och berättar. Vi får intrycket av att läraren verkligen lyssnar på vad Harry har att säga.

4

Bild 5 föreställer läraren som står upp med en bunt papper i händerna och tittar ner på när Harry och en annan kille leker tillsammans. Läraren ser glad och nöjd ut.

5

Bild 6. Fönstret i klassrummet slås plötsligt upp och alla lärarens papper flyger ut genom fönstret. Papperna visar sig föreställa teckningar som barnen har gjort. Lärarens kroppsspråk visar en ilning, att hon fryser av det öppna fönstret. Ansiktsuttrycket visar obehag. Hela ansiktet är hoprynkat och man skulle kunna tolka det som om läraren har blivit arg.

6

Bild 7. De båda lärarna syns igen. De har båda ett glatt ansiktsuttryck. Huvudläraren står framför klassen som sitter på sina platser och säger något, hon ser glad och lugn ut. Lärare två

står lutad mot fönstret med handen stödd mot fönsterbrädet. Alla i rummet, barn som lärare är glada.

Lärare ett i *Harry and the Dinosaurs Go To School* har ett väldigt pedagogiskt förhållningssätt. När hon pratar med barnen går hon ner i nivå med barnen och möter dem jämlikt. Den andra läraren/assistenten får vi inte så mycket grepp om. Han/hon verkar hålla sig i bakgrunden och övervaka snarare än stötta barnen. Men trots övervakningen blir inte intrycket att han/hon är elak, han/hon finns bara där. Illustratören till boken har tänkt till gällande etnicitet. Vi tror tanken är att alla ska kunna läsa och känna igen sig i boken, svart som vit, kille som tjej.

8.4 Sammanfattande analys av de brittiska bilderböckerna

I både *Once upon an ordinary schoolday* och *i Topsy and Tim start school* finns det endast en lärare illustrerad medan det i *Harry and the Dinosaurs start school* finns två lärare med i klassrummet. Det är dock oklart om den andra läraren i denna bok är en lärare eller om det är en assistent till klassen. Vi misstänker detta på grund av att den andra läraren inte har en framträdande roll i klassrummet och oftast står placerad långt bak i illustrationen i en observerande ställning. Vi väljer härmed att inte analysera denna "assistents" roll vidare i denna text.

De tre lärarna i de tre skilda böckerna är alla olika illustrerade och ger ingen enhetlig bild av hur en brittisk lärare bör se ut. Läraren i *Once upon an ordinary schoolday* skiljer sig från de två andra dels genom att vara man, men också genom sitt lite "galna" intryck. Läraren i *Harry and the Dinosaurs start school* skiljer sig genom att vara en mörkhyad ung kvinna. Hennes kläder är betydligt mer oformella än de andra brittiska lärarna, glipan i magen och träningskläderna ger oss intrycket av att läraren är en förskolelärare snarare än en klasslärare. Den mörkhyade kvinnan och den "slappa" klädstilen kan även väcka tankar om att Harrys

skola är belägen i ett fattigare område. Läraren i *Topsy and Tim start school* ses enligt oss som den mest kontroversiella läraren, hon är en medelålders vit kvinna som ständigt ler och är klädd i kjol.

De tre lärarna i böckerna ger alla ett vänligt intryck och de har alla en central roll i huvudpersonernas välbefinnande. I *Once upon an ordinary schoolday* får läraren eleverna att vakna upp ur den trista och vanliga vardagen och få dem med ut på äventyr. Bokstavligt talat förvandlar läraren vardagen från grå till färgrik. De andra två lärarna har inte riktigt lika stark effekt på barnen, men de är båda aktiva, hjälpande och delaktiga i barnens lekar och lärande. De två kvinnliga lärarna visar barnen var de ska hänga sina kläder och hjälper dem med skolarbetet/leken.

The National Curriculum trycker, som vi tidigare beskrivit, på att alla elever ska lära sig utifrån deras egna förutsättningar, läraren har som uppdrag att se till att eleverna når denna individuella kunskap genom att motivera och uppmuntra elevernas koncentration och motivation. Alla lärare i de brittiska barnböckerna tycker vi följer detta uppdrag. Synen på att alla elever är unika speglas väl i de brittiska bilderböckerna. Det finns en stor mångfald bland elever och lärare, både i form av kön och etnicitet. Att skolan ska spegla samhället syns tydligt i bilderna då det på alla bilder finns ungefär hälften svarta barn och hälften vita. Hälften är flickor, hälften är pojkar. Framförallt i *Harry and the Dinosaurs start school* är detta tydligt.

9 Avslutande diskussion

Bilderböckerna vi valt att analysera har gemensamma drag i illustrationen av läraren. Vår frågeställning vidgades under arbetet till att vi diskuterat kring huruvida bilden av läraren i bilderböckerna ses som positiv, eller negativ. I samtliga böcker har bilden av läraren varit positiv, den bild som presenteras för små barn blir den ständigt leende läraren. Denna, lärare kanske fungerar som en symbol för hela det västerländska samhället, där man genom att läsa högt för barn, som vi nämnt tidigare, introducerar dem till den rådande läs- och skrivkulturen. Man frammanar sedan en bild av den ”glada” läraren som förankrar en positiv bild av skolan för små barn. Med andra ord är det genom skapandet av den positiva bilden som man förbereder barnet för skolan. Detta rimmar inte riktigt med den bild av barnets socialisering in i skolan, eller konstruktionen av ”eleven” som vi presenterar i vårt arbete. Man skymtar inte mycket av den hierarkiska ordning som finns i skolsystemen i de båda länderna. Bilden av skolan, eller bilden av läraren är utifrån denna aspekt inte realistisk då bilderböckerna inte avbildar skolsystemen såsom de verkligen är, då undervisningssituationen sällan framförs i

böckerna. Kunskapen hamnar inte i fokus, snarare verkar skolan handla enbart om att utvecklas socialt och få vänner. Detta leder till följande fråga; hur många lärare känner igen sig i bilden av den ständigt leende läraren?

Om de kulturella likheterna mellan Storbritannien och Sverige ligger i skapandet av en positiv bild av skolan och lärarna, ligger skillnaden i lärarens roll och utbildandet av eleverna. För det första, som vi nämnt tidigare, representeras en större etnisk mångfald i böckerna från Storbritannien än i de från Sverige. Vi har diskuterat en del kring detta och vi har tänkt i banor såsom att Storbritannien är ett land som präglats mer av mångfald historiskt sätt? Eller att klassrumssammansättningarna har förändrats i Sverige sedan illustratörerna och författarna till bilderböckerna var barn. Mycket talar för att denna iakttagelse är riktig och vi och vi anser därför att det var viktigt att lyfta fram den till diskussion.

Om vi går vidare till lärarens roll finns det mycket att återknyta till de båda läroplanerna. Lärarnas arbete framställs i de brittiska barnböckerna som viktigare än i de svenska, eller snarare framträder lärarens roll på ett mer konkret sätt. Läraren illustreras som den hyllade ledaren, alla barn skockas kring lärarna, som verkligen verkar vara fantastiska pedagoger, med intressanta uppgifter, fantasi och en förmåga att lyssna, detta särskilt i *Once upon an Ordinary Schoolday*. Denna bok visar även en kunskapsörst och kunskapsstimulans hos eleverna. Lärarna i dessa bilderböcker står ofta med gruppen eller böjda över dem sysselsatta med olika typer av arbete. Denna bild stämmer överens med den konkreta läroplanen och lärarens skyldigheter och uppdraget att finna arbetsätt som passar alla elevers unika behov.

I de svenska bilderböckerna är bilden av läraren som pedagogisk lyssnare också framträdande. Detta är något som förenar illustrationen med läroplanen, här är det intressant att man kan uppleva lärarens roll, eller uppdrag som mindre framträdande i de svenska bilderböckerna, då den svenska läroplanen upplevs som mer diffus än den brittiska. Lärarna i de svenska bilderböckerna ger intrycket av att deras uppdrag nästintill endast är att uppmuntra eleverna. Man ser mycket litet fokus på kunskap, undantaget de sista två bilderna i *Pyret börjar skolan* där läraren löser situationen genom att undervisa klassen, avsaknaden av kunskapsfokus känns konstig i och med kunskapsmålen i *Lpo94*.

Läraren i de svenska bilderböckerna står ofta framme vid tavlan, i de brittiska känns läraren mer delaktig genom att de oftare går runt i klassrummet och hjälper eleverna. I majoriteten av de svenska bilderböckerna sitter eleverna i bänkar två och två som är riktade mot läraren och tavlan. Undantaget är i *Kråke besöker skolan* där eleverna sitter i bord fyra och fyra. I de brittiska böckerna sitter majoriteten av eleverna vid bord, undantaget här är i *Once Upon An Ordinary Schoolday* där eleverna sitter i bänkar vända mot tavlan. Denna skola känns i och

för sig ganska traditionell fram till dess att Mr Gee kommer in i bilden, kanske är det detta illustratören vill visa med denna placering. För att komma till en slutsats angående elevernas placering gentemot läraren tolkar vi det som att samarbete premieras mer i den brittiska kulturen än i den svenska. Det kan även tolkas som så att förskjutningen mellan illustratörernas egen skolgång fram tills att de målat bilderna är längre än de brittiska illustratörerna.

Gudrun Fagerström menar att svenska författare och illustratörer sällan sitter och studerar styrdokument och skolor då de skriver eller illustrerar böcker, utan det är oftast deras egen skolgång som illustreras, det sker alltså en förskjutning i tid.

*Att författare i någon större omfattning skulle studera läroplaner och förhålla sig till dem, är föga troligt. Men styrdokumentet uppstår naturligtvis inte i ett vakuum utan är beroende av sin tids ideologiska strömningar, och dessa påverkar givetvis även författarna.*⁵⁶

Huruvida detta stämmer överens med Storbritanniens författare och illustratörers arbetssätt vet vi inte, men utifrån bilderna kan vi urskilja att förskjutningen inte är lika stor. Frågan är om detta har att göra med *The National Curriculum's* ständiga strävan att följa med i samhällets förändringar och mål att läroplanen som något man arbetar kontinuerligt med och har som mål att ofta revidera. Citatet ovan lyfter också fram en diskussion kring frågan vilka konsekvenser illustrationerna av lärarna får för barnens socialisering in i skolan, samt hur väl dessa bilder faktiskt är förberedande för barnens skolstart.

Som vi tidigare nämnt anser Bourdieu⁵⁷ att lärarens uppfattning om vad som är rätt och fel färgar av sig på eleverna. Vidare anser han skolan vara en hierarkisk institution där elevens idéer och tankar ständigt underordnas lärarens. Utifrån analyser av bilderböckerna kan vi dra tolkningen att eleverna i de brittiska bilderböckerna enligt oss ger en mer heterogen bild medan eleverna i de svenska mer ger ett homogent intryck. Det känns som om det är en heterogenitet som eftersträvas i Storbritannien medan det i Sverige är homogenitet som är målet för eleverna i skolan. Detta tycker vi speglas både i läroplaner och i bilderböcker. Detta finner vi intressant eftersom brittiska skolan med dess tradition av skoluniformer kan ge ett första intryck av att vilja stämpla ihop eleverna till en homogenitet och den svenska skolans tradition av kläder som speglar elevernas identitet ger intryck av en heterogenitet. Kunskapsmässigt, och hos den privata individen som skolan formar verkar det dock vara tvärtom. Gudrun Fägerlind anser att *Lpo94* främjar individualisering. Problematiken i skolan är att lärarnas kursplaner inte avslöjar arbetssätt som främjar denna individualiserade

⁵⁶ Fagerström *Förebild eller nidbild* 2005:190.

⁵⁷ Broady 1985: 67-73

identitetsutveckling.⁵⁸ Författaren ovan beskriver utvecklingen av illustrationen av läraren i Sverige såsom att den idealiserade bilden omvandlats till en mer kritisk och ifrågasättande bild.

Den tidigare ganska entydiga bilden av läraren som god, ofta en mentorsgestalt, har övergivits för ett bredare spektrum, alltifrån ensidigt tecknade undermåliga lärare till både sammansatta och förtjänstfulla sådana. Den självklara respekten för läraren som en överhöghetsperson är dock helt borta – något som positivt kan leda till ett naturligare förhållande mellan lärare och elev, negativt till nonchalans och obstruktion.⁵⁹

Vi upplever det dock som att den idealiserade, eller åtminstone, den intetsägande bilden av läraren lever kvar i våra utvalda böcker. Historiskt sätt kanske man kan se en förskjutning, men vi anser ändå att det fortfarande handlar om en alltför positiv illustration av läraren, där läraren snarare verkar änglalik än mänsklig.

Det skulle vara intressant att gå vidare med denna diskussion för att se om våra iakttagelser stämmer överens med majoriteten av bilderböcker för barn. Vårt urval är ju begränsat i och med begränsningen av vår undersökning. Det är dock viktigt att slå fast vid att vikten av vår undersökning dels är att öppna upp området, samt att berätta om våra iakttagelser från populära bilderböcker för barn.

⁵⁸ Fagerström 2005:184

⁵⁹ Fagerström 2005:188.

10 Litteraturförteckning

Facklitteratur:

- *Bildanalys uppslagsbok – teorier, metoder, begrepp*. Peter Cornell, Sten Dunér, Thomas Millroth, Gert Z Nordström och Örjan Roth-Lindberg (red). 1999. Gidlunds, Värnamo.
- *Bilden i det postmoderna samhället*. Gert Z Nordström. 1989. Carlsson Bokförlag, Stockholm.
- *Bilderbokens hemligheter*. Ulla Rhedin. 2004. Alfabeta/Anamma. Stockholm
- *Bildspråk och Bildanalys*. Gert Z Nordström. 1984. Prisma, Stockholm
- *Democratic Education – Ethnographic Challenges*. Dennis Beach, Tuula Gordon, Elina Lahelma. 2003. The Tufnell Press, London.
- *Förebild eller nidbild? Läraren i svensk barn- och ungdomslitteratur*. Gudrun Fagerström. 2005. Symposium, Stockholm/Stehag.
- *Kulturanalys*. Billy Ehn och Orvar Löfgren. 1982. Gleerups förlag, Malmö.
- *Kultur och utbildning – om Pierre Bourdieus sociologi*. Donald Broady (red). 1985. Universitets- och Högskoleämbetet, FoU- enheten. Stockholm.
- *Ljusnande framtid*. Jonas Frykman. 1998. Historiska Media. Lund.
- *Lpo 94*. Läroplan för det obligatoriska skolväsendet. 1999. Skolverket. Stockholm.
- *The National Curriculum*: www.nc.uk.net
<http://www.britishcouncil.org/usa-education-uk-system-k-12-curriculum-england.htm>
- *The World Education Encyclopedia-a survey of educational systems worldwide*. 2nd Edition. Marlow- Ferguson, Rebecca. 2001. Gale Group. Detroit.
- *Visuella spår: bilder i kultur- och samhällsanalys*. Anna Sparrman, Ulrika Torell, Eva Åhrén Snickare. 2003. Studentlitteratur. Lund

Bilderböcker:

- *Harry and the Dinosaurs Go To School*. Ian Whybrow. 2006. Puffin Books, Penguin Books. London.
- *Kråke besöker skolan*. Marie Bosson. 2003. Gleerups Utbildning AB. Malmö.
- *Once upon An Ordinary School Day*. Colin McNaughton. 2004.
- *Pyret börjar skolan*. Ingvor Goyeryd. 2005. Bonnier Carlsson Bokförlag. Malmö.

- *Sune börjar skolan.* Sören Olsson och Anders Jacobsson. 1997. Rabén & Sjögren, Stockholm.
- *Topsy and Tim Start School.* Jean & Gareth Adamson. Ladybird Education. Penguin Books.